

W. C. Cee

1935

2011-05

891.715

2-51

Ն. Ա. ՇԵՐ

№1

17769 և 10

Ա Յ Ն Ա

Քարգւ. Յե. ԳՕ.ԱՇԵՍՆ
Նկարները Ա. ԿՐԱՎՅՈՎԻ

891.715
2-51

ԳԵՏՏՐԱՏ

1935

ՅԵՐԵՎԱՆ

13.07.2013

4488

ՓՈՒՆՈՂԱԿԱՆ ՅԵՐԵՆԱՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

Գլավիտ 86
Հրատ. № 3266
Տիրաժ 3000

23836-59

Պատ. խմբագիր՝ Ա. Հայրյան Լեզվական խմբ. Ա. Առաքա
Տեխ. խմբագիր՝ Հ. Տեր-Գալթյան

Հանձնված է արտ. 14/VIII 1935 թ. Ստորագրված է ավելու 8/IX 1935 թ.
Սֆ. Ա5 — 148 x 210. Պատվեր 3962

Типография им. Стачки 1902 г. АЧКПТ Ростов на-Дону.

17264

I.

ԿՈՒՆԻՋԱԴԵՆ ՄԻ ՈՒՐԱՄ ԹՈՒՐԲ ԳՐԱԴԱՐԱՆԱԴԵՏ ԵՐ

Կուլիգադեն մտավ սենյակը: Սենյակում պատերի մոտ
դրված էին դատարկ դարակներ, իսկ հատակին՝ մեխած
արկղներ: Արկղներից մեկի վրա ընած եր մի դեղին կա-
տու: Պատուհանում դրված եր կեղտոտ շրով լի մի բան-
կա, վորի մեջ ձկնիկներ էին թարտում: Մյուս պատու-
հանում ընկած եր թղթերով լի մի թղթապանակ, ժանգոտ
մեխեր, պահածոյի բանկա:

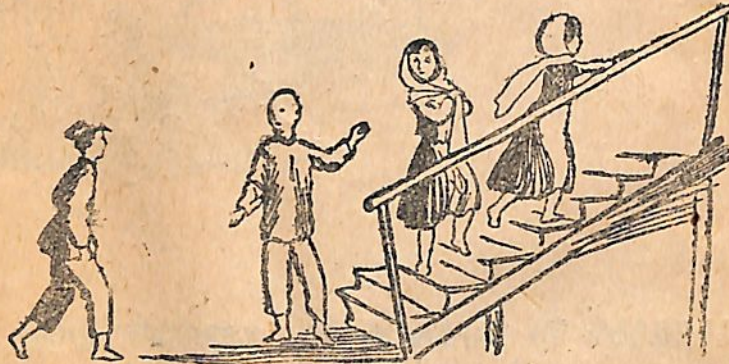
Պատուհանից յերևում եր փողոցից այն կողմը, հեռու
ցածում տարածվող ծովի մի կանաչ շերտ: Բոլորովին նեղ-
լիկ մի շերտ, վոր կարծես թե մատիտով գծված լիներ
թղթի վրա, իսկ նրանից վերև արևի դեղնակարմիր գունդն
եր՝ շողերը դեպի վեր, խնչպես նկարում են փոքրիկ յերե-
խաները:

Բայց, իհարկե, այդպես թվում եր միայն, վորովհետև ծոփն իսկական եր, մեծ և կանաչ, արծաթե ալիքներով, սպիտակ նավերով, լայն ծովափնյա փողոցով և ծովի վերևը տարածված՝ ահագին, կապույտ յերկնքով:

Կուլիզադեն հենց յերեկ եր, վոր նավով գալիս եր այդ ծովի վրայով, իսկ այսոր նա արդեն կանգնած եր այստեղ, սենյակի մեջտեղում և, դիտելով սենյակն ամեն կողմից, նա լսելի կերպով մտածում եր.

— Ինչից սկսել ի՞նչ անել:

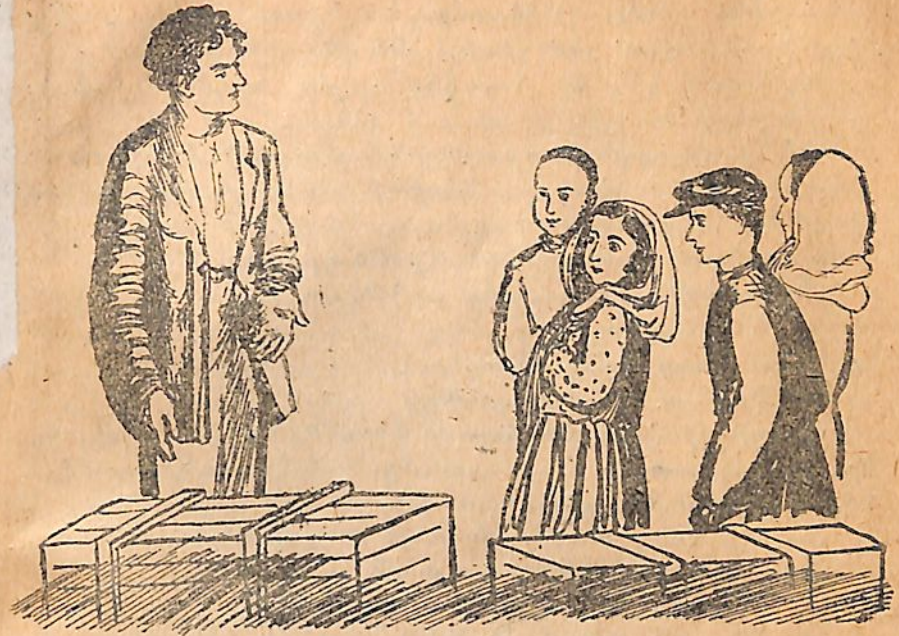
Կուլիզադեն նստեց պատուհանում և այստեղից դուրս նայեց: Փողոցը քնած եր: Մոխրագույն մի փողոց եր՝ միատեսակ մոխրագույն տներով: Այդ տներն ունեյին միատեսակ մոխրագույն պատուհաններ, միատեսակ փափուկ

կտուրներ և միատեսակ դռներ: Տափակ կտուրների վրա, իհարկե փչչ բոլորի, այլ մի քանիսի, ծալապատիկ նստած եյին միանման պառավ կանայք: Նրանք բուրդ եյին քրքրում և փոշուց յերբեմն փոշտում:

Փողոցով անցնում եր քնկոտ իշուկը՝ խուրջինը մեջքին: Խուրջինի մեջ մեղմիկ շրխշխում եյին կճուճները, և խուրջինի վրա վտանները պարզած, կարծես գետնին, նստած եր խուճուճ փափախով մի ծերուկ ու կամաց յերգում եր.

— Ոյ, յայլա, յայլա-լա,
Տես, մի լավ մարդ անա՛
Իշով գնում ե քաղաք...

— Ո՛ւր ես դու, գրադարանապետ, — հանկարծ լսեց Կուլիզադեն: — Ո՛ւր ես դու, գրադարանապետ, մի ժամ ե՛ մենք քեզ ենք փնտռում:

— Այստեղ եմ, այստեղ: Յեկեք այստեղ, — գոչեց Կուլիզադեն ու պատուհանից դեպի դուրս կախվեց: Սենյակում մնացին միայն նրա վտանները՝ դարչնագույն սանդալներով:

Ապա Կուլիզադեն ցած թռավ պատուհանից՝ ամբողջապես փոշոտված, ձեռքերն իրար խփեց, թափ տվեց անդրավարտիկի փոշին և գնաց դեպի դուրս:

Այդ րուպեյին դուռն արագ բացվեց և կարծես թե մի ամբողջ խումբ յերեխաներ թափվեցին ներս: Այնքան բարձր եյին ձչում, այնպես զիլ եր հնչում նրանց ծիծաղը և այնպես ուրախ եյին ներս հրում իրար. այնինչ յեկողները չորս հոգի եյին միայն:

— Իսկ յես կարծում եյի, թե դուք չեք գա:

— Ախր մենք խոստացել եյինք, — ասաց թմփլիկ այտերով Մանաֆը: — Ոստացանք ու յեկանք: Իու մեզ այն ասա, թե ինչ անենք:

— Ինչ անեք, — ծիծաղեց Կուլիզազեն: — Ինչ անեի
Դու կարծում ես՝ յես գիտեմ, թե ինչ պետք է անել:
Փաթման չթի մի նոր դերյա յեր հագել: Գլխին
դեղին շարֆ եր գցել:
«Ինչ տարբերակ գրադարանապետ ե, ինքն ել չգիտ,
թե ինչ պիտի անել» — մտածեց նա և բարձր ձայն
հարցրեց:

— Ո՛ւր ե գրադարանը, ո՛ւր են գրքերը:

Կուլիզազեն ցույց ավեց արկղները:

— Ահա գրքերը:

Ապա ցույց տվեց սենյակը:

— Իսկ սա ել գրադարանը:

Արկղի վրա՝ դեղին կառվի կողքին արդեն նստել էր
Ղափլանը: Կատուն ձլմկոտում էր, իսկ Ղափլանը բռունցք-
ներով խփում էր արկղին ու գոռում:

— Ե՛յ, ա՛ռը մուրճը, իսկույն բաց կանեմ:

Փաթման դեմքը կնճռոտեց:

— Եստեղ միայն կկեղտոտվես:

— Ի՞նչ ես ասում, Փաթմա, հո չե՞ս գժվել: Ախր դու
ցանկացար, քեզ ել ընտրեցին, — բարկացած ասաց Մանաֆը՝
ջաշերով Փաթմայի շարֆից:

Փաթման ուսը թափ տվեց:

— Թո՛ղ:

Իսկ Կուլիզազեն իբր թե չլսեց Փաթմայի խոսքերը:

— Սպասիր, դեռ բաց մի անի, — ասաց նա Ղափլանին:

— Իհարկե, սպասիր, — մոտ վազեց մոխրագույն աչքե-
րով Մայանեն, վորի սև մազերը շատ ձիգ հյուսված էին: —
Տեսնո՞ւմ ես՝ ինչքան կեղտոտ է այստեղ:

— Գնանք, մի ավել ճարենք, — ասաց Մանաֆը թևերը
քշտելով:

— Ձուր ել, ջուր ել: Մի դույլ ջուր: — Մայանեն վերց-
րեց շարֆը գլխից, թափ տվեց, ծալեց և պատահանի փո-
շին ձեռքով սրբելով շարֆը դրեց այնտեղ: Ապա վազեց
Կուլիզազեյի, Ղափլանի և Մանաֆի յետևից:

Մայանեն վազելիս, թվում էր, թե միանգամից հագար
վոչխար է վազում, ամբողջ մի հոտ, վորովհետև նա ամբողջ
ուժով թփթփացնում էր վոտները: Նա, իհարկե, դիտամաբ
չեր անում: Յերը նրան հարցնում էին, թե ինչու յե այդ-

պես վազում, նա պատասխանում էր. «Վորովհետև յես
ծանր եմ, իսկ վոտներս ել հաստ են»: Մայանեյի մայրը
հառաչում էր ու ասում. «Այդ նրանից ե, վոր Ալլահը
սխալվել ու նրան աղջիկ է ստեղծել, վոչ թե տղա»:

Փաթման կանգնած էր սենյակի մեջտեղը: Նրան թվա-
ցել էր, թե այստեղ ամեն բան ուրիշ տեսակ կլինի: Ահա
ինքը նստած է սեղանի առաջ, իսկ սեղանի վրա՝ իր առաջ
փռված են գրքերը. պատերի մոտ դրված են գրքերով լիքը
դարակներ, ինչպես իսկական գրադարանում է լինում. յե-
րեխաները մոտենում են նրան, գիրք խնդրում ու զար-
մանում նրա վրա, իսկ ինքը գրքեր է բաժանում: Նա գիրք
է տալիս միայն նրանց, ովքեր նրան դուր են գալիս: Թող
մի տեսնեն, թե նա ինչ մեծ պաշտոն ունի և ինչ գեղե-
ցիկ գգեստ է հագել: Իսկ այսպես նա համաձայն չի: Նա
իսկի ել նրա համար չի սովորում դպրոցում, վոր գա այս-
տեղ հատակ լվանա:

Յեվ փաթաթվելով իր շարֆով, ինչպես փոքրիկ թա-
փանցիկ չաղբայրով, Փաթման գնաց դեպի դուռը:

— Դե, հեռացիր, — բղավեց Մանաֆը: Վոր այդ բուպե-
յին մյուս դռնով ներս էր մտնում՝ ջրով լի դույլը ձեռին: —
Դե, հեռացիր, առանց քեզ ել յուր կգնանք:

Փաթման փքված՝ սանդուխքով ցած էր իջնում: Նրան
թվում էր, թե իրեն վիրավորել են: Մանաֆը մրթմրթում
էր քթի տակ:

— Հո գոռով չե՞ն բերել նրան այստեղ, ինքն եր
խնդրում:

Կուլիզազեն պզզած՝ հավաքում ու կապում էր քանդ-
ված ավելը: Մայանեն դիտում էր բանկայում լողացող
ձկնիկներին:

— Ի՞նչ ես կարծում, գրադարանապետ, սա կարո՞ղ է
մեզ պետք գալ: Ձե՛ վոր կենդանի ձկներ են, այն ել յեր-
կու հատ:

— Իհարկե, կարող է պետք է գալ, — Կուլիզազեյի փո-
խարեն պատասխանեց Մանաֆը՝ փալասը դույլի մեջ քա-
մելով: — Իհարկե, կարող է: Կենդանաբանական այգի կսար-
քենք:

— Ի՞նչ, կենդանաբանական այգի, — վախեցավ Կու-
լիզազեն: — Այդ ի՞նչ հնարեցիր, Մանաֆ: Յեթե այստեղ

կենդանաբանական այգի սարքենք, իսկ մեր ընթերցարանը
փորտեղ կլինի:

— Դե, չե, մի՞թե դու չես հասկանում: Նա ուզում է
ասել ակվարիում,— ասաց Մայանեն:

— Դե, հա ելի, յես ել հենց ակվարիում եմ ասում,—
թավ ձայնով ասաց Մանաֆը:

Նա կռացած՝ փայտան ուժով քսում էր հատակին:

Սենյակում բոլորովին լուռ էր: Միայն Մանաֆն էր՝
փնջացնելով ու քսվալով՝ հատակի կեղտոտ ջուրն ավելով
սրբում-տանում: Այդպես, իհարկե, յերբեք վոչվոք հատակ
չի լվանում, բայց, վոչինչ, լավ էր մաքրվում:

Կուլիզադեն, պատուհանը բարձրացած՝ ապակիներն էր
սրբում թաց շորով: Կեղտոտ ջուրը նրա ձեռներին հոսում
էր դեպի արմունկները, իսկ արմունկներից հոսում հատա-
կին ու խառնվում Ղափլանի ավելի տակ փոթորկվող ծո-
վին ու ովկիանոսին:

Հանկարծ Ղափլանը ծովի ու ովկիանոսի վրայով ցատ-
կոտելով վազեց դեպի Կուլիզադեն ու շտապով դուրս քա-
շեց նրա գրպանից ժամացույցը:

— Վայ, տղերք, ժամի մեկից քառորդ է պակաս:

— Լավ նայեցիր: Չի կարող պատահել: Արդեն ուշա-
ցանք:

— Վոչ, շատ չենք ուշացել,— ասաց Մանաֆը:— Դու,
գրադարանապետ, մնացածն արդեն ինքդ վերջացրու, իսկ
մենք դպրոցից հետո նորից կգանք: Կգանք չե՞, տղերք:

— Լավ, լավ, շուտ արեք, գնացեք:

— Առանց ինձ արկղները բաց չանես, լսում ես, գրա-
դարանապետ: Խնդրում եմ: Իսկ մուրճը պահիր,— ասում
էր Ղափլանն՝ արդեն դռան շեմքին հասած: Նա շատ էր
սիրում մեխեր խփել ու խփած մեխերը դուրս քաշել, ծանր
բաներ կրել և յերբեմն յերազում էր այն մասին, թե ինչ
լավ կլինեիր,— յեթե կայարանում բեռնակիր դառնար:

— Հանգիստ յեղիր,— ասաց Կուլիզադեն:— Յես բոլորը
կանեմ:

Կուլիզադեն մնաց մենակ: Նա շարունակում էր սրբել
ապակիները: Բայց յեթե յերեխաները աեսնեյին, թե ինչ-
պես էր նա ծիծաղում, դեմքը ծամածոտում և ինքն իրեն
խոսում, նրանք անպայման շատ կուրախանային:

«Ի՞նչ լավ է,— մտածում էր Կուլիզադեն:— Յեվ ի՞նչ
հիանալի տղերք են: Յեվ ի՞նչ ուրախ ու լուսավոր դար-
ձավ այստեղ, մեղ մոտ:

— Աթաղա, բաղաղա, շամ շուլագի...— հանկարծ բարձ-
րաձայն յերգեց Կուլիզադեն, ցած թռավ պատուհանից,
ընկավ ուղղակի լճացած ջրի մեջ, ցատկեց մյուս կողմը և
ավելի բարձր յերգեց:

— Շամ շուլագի աթաղա:

Դա մի առանձնահատուկ յերգ էր, վոր նման է որի-
նակ՝ «Վայ լե-լե-լե, վայ լո-լո-լո» կամ «Տրուլյա-լյա»,
սրուլյա-լյա», ինչպես յերգում են հայերն ու ռուսները:
Իսկ Կուլիզադեն չե՞ փոր թուրք էր, մի ջահել և ուրախ՝
թուրք գրադարանապետ:

II.

ԱՅՆԱՅԻ ԱՊՐԱԾ ՏԱՆ ԲԱԿԻ ՄԵԶՏԵՂՈՒՄ ԶՐՅՈՐ ԿԱՐ

— Այնա, այ Այնա, ասա՛
ի՞նչու յեն ուլիկները լաց լի-
նում:

— Բնիր, Չիլադ, քնիր,—
շնջում էր Այնան:— Վոչ վոք
լաց չի լինում:

Բայց Չիլադը բոլորովին չի
ուզում քնել: Նա Այնայի հետ
միասին պառկում է հատակին՝
մի նեղլիկ ներքնակի վրա: Սենյակը փոքր է, դատարկ և
ողը ծանր: Ամբողջ ընտանիքը քնում է հատակին՝ փա-
լանների վրա:

— Ո՛ւր է իմ ուլիկը, ո՛ւր է, Այնա,— հեծկլտում է
Չիլադը:

Այնան քնած է, բայց քնի միջից լսում է Չիլադի
ձայնը: Նա ձեռներով փնտռում, շոշափում է փոքրիկ բրդոտ
գունդը— խաղալիք ուլիկը և տալիս է Չիլադի ձեռքը:
Այսօր հայրը յեկել էր կառուցվող շենքից և բոլորի համար

նվերներ եր բերել: Այնայի համար բերել եր տուրակի մեջ տասը հատ կոնֆետ, Չփլաղի համար ուլիկ, Մանաֆի համար ծայրակալով մատիտ, մոր համար գուլպաներ և Ֆաթմա-տատիկի համար քթախոտ (բոնոթի):

Հայրն աշխատում է հեռու Բիշլիյում, վորտեղ բանվորական նոր ավան են կառուցում: Այնան լավ չի հասկանում, թե ինչ բան է «բանվորական ավանը», բայց հայրն ասում է, վոր շուտով նրանք բոլորը կտեղափոխվեն այնտեղ: Իսկ Մանաֆն արդեն յեղել է այնտեղ, տեսել է ամբարձիկ մեքենան և նույնիսկ բարձրացել է յերկրորդ հարկը: Միայն կարծես թե մայրը դժգոհ է և Ֆաթմա-տատիկն էլ բարկանում է:

Այնան քնած է:

— Վայ, ինչ շոգ է: Բացի մի տուր, Չփլաղ: Հո դու ուլիկ չես:

Յեվ նրան թվում է, թե իսկապես Չփլաղի փոխարեն ուլիկն է պառկած և քացիներ է տալիս նրա կրծքին, գրկին, փորին: Այնան հրելով ազատվում է ուլիկից և հանկարծ լսում է, թե ինչպես ուլիկն սկսում է ճչալ: Կարծես թե Չփլաղն է ճչում:

— Ալլահի փողորմությունը հասնի, ինչ է պատահել տղային, — լսեց Այնան մոր ձայնը: Սակայն նրան թվաց, թե մայրը խոսում է ինչ վոր հեռու տեղից: Այնան նստեց իր տեղում, բայց իսկույն նորից ցած ընկավ: Ապա նորից նստեց և սկսեց ձեռներով աչքերը տրորել: Նրա փոքրիկ հյուսերը ցցված էյին խճճված գլխին:

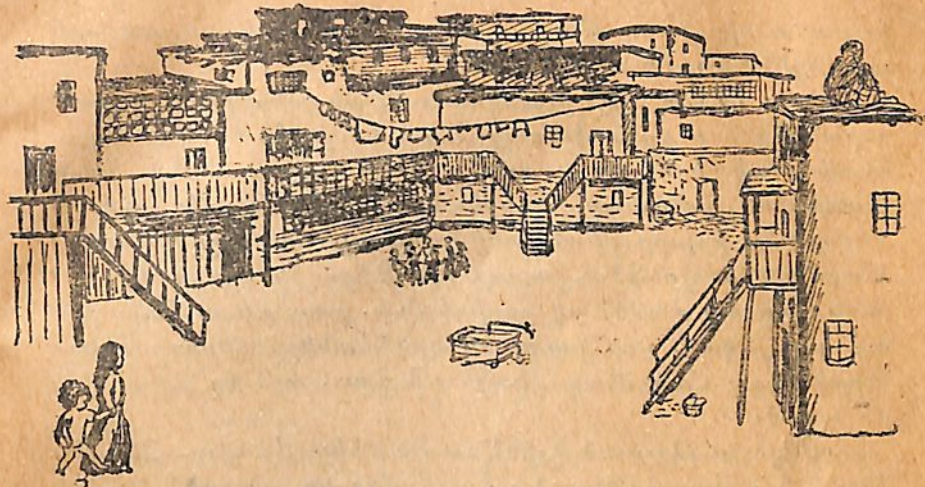
— Բնիբ, Չփլաղ, յայլա-լայ, Չփլաղ, լայ, — մրթմրթաց Այնան և փայտե տիկնիկի նման նորից վայր ընկավ անկողնին ու նույն վայրկյանին քնեց: Այն ժամանակ հառաչելով ու տնքտնքալով վեր կացավ մայրը:

— Բնիբ, իմ տղան, իմ սևաչյա բալես:

Նա վերցրեց Չփլաղին ու ծալապատիկ նստեց Այնայի կողքին: Չփլաղը պառկած եր նրա գոգում:

«Հիվանդ է բալես, հիվանդ է աչքիս լույսը, — մտածում եր Ձեյնաբը: — Վայ ինձ: Պիտի մոլլայի մոտ տանել սրան: Թող փրկի, ազատի: Մեկ ել Այնայի մասին պիտի խոսել նրա հետ»:

Ձեյնաբը նստել, յերգեր եր շշնջում Չփլաղին, մտա-

ծում եր տան մասին, յերեխաների մասին, մեծ ծախսերը և այն մեծ նոր շենքի մասին, վոր կառուցում են հեռու Բիշլիյում:

Ձեյնաբը շատ վորդիներ ուներ: Նրանք բոլորն էլ ծնվել, վաղվղել, հիվանդացել էյին այս տանը, քնել էյին այս նույն փալասների վրա: Ավագ վորդիներն արդեն ամուսնացել էյին — սրտիցը պոկվել: Նրանք իրենց առանձին կյանքն ունեն: Յեվ ահա այս վերջինը, ծուռտիկ վոտներով այս փոքրիկ Չփլաղը նրա համար ամենից թանգ է աշխարհում:

Սրդեն լուսանում եր: Ձրնգաց առաջին ուղտի գանգակը: Շիկչիկացին մածոնի կճուճները՝ ծեր Մահմեդի խուրջինում: Յածը, քաղաքում գրնգացին տրամվայները, ազմկեցին ավտոների շշակները, ծովափնյա փողոցով, մեծ տների առջևից շտապով անցան պորտֆելյավոր մարդիկ: Բնաթաթախ յերեխաները վազեցին դպրոց:

Այնան աչքերը բաց արեց ու ժպտաց: Նա միշտ առավոտյան ժպտում եր, յերբ արթնանում եր:

Չփլաղն ամբողջ գիշերը նրա քունը խանդարել եր, սակայն առավոտը, արթնանալուն պես նա միշտ ժպտում եր: Ժպտում եր ամենից առաջ Չփլաղին, վոր մազլցելով բարձրանում եր նրա կրծքին, քաշքշում եր նրա հյուսերը, փչում եր աչքերին, վոր նա զարթնի: Ժպտում եր մորը, փոշոտ

լուսամուտից ներս թափանցող արևի շողերին, տրամվայի զրնգոցին, իշուկի զուռոցին:

Հիմա ել նա ձգվեց անկողնում, բերանը լայն բացած՝ հորանջեց և ուրախ ժպտաց: Նա իսկույն հիշեց, վոր ներքնակի տակ կոնֆետ ե պահել: Յերբ հայրը տվեց նրան տոպրակով կոնֆետը, Այնան մտածեց, «Ինչքան շատ ե» և վորոշեց բոլորը միանգամից չուտել: Նա հաշվեց, տասը մատ, տասը կոնֆետ, տասը որ: Չփլաղին ել կարելի յե տալ: Յերկար ժամանակ բավական ե. բայց հետո հանկարծ այնպես յեղավ, վոր նա բոլոր կոնֆետները կերավ: Մինչև յերեկո նրա մոտ մնաց միայն մի հատ, այն ել բոլորովին ճխլտված:

«Չփլաղը թուրած չլինի» — մտածեց Այնան: — Չե, դեռ մնում ե»: Ապա հանկարծ տեսավ մոր բարկացած, մտահոգ դեմքը և Չփլաղին՝ մոր գրկում:

— Ի՞նչ ե պատահել, գաղա:

— Վեր կաց, վեր, տեսնում ես յերեխան հիվանդ ե:

Ո՛յ, քանի անգամ ե հիվանդացել ինքը — Այնան և քանի անգամ — Մանաֆը, բայց սարսափելի չի յեղել: Յեվ մայրը յերբեք այդպես չի բարկացել:

Այնան լուռ վեր թռավ տեղից, կոնֆետը դրեց ծոցը, թափ տվեց զգեստը, ձեռներին թքեց, հարթեց մազերը: Ապա վազեց բակը՝ լվացվելու: Ջրհորի մոտ արդեն նստած եր Ֆաթմա-տատիկը: Նա քիթը լցնում եր քթախոտով ու փռշտում: Բակում նա համարվում եր ամենքից լավ փռշտացողը: Նա կարող եր քսան անգամ իրար յետևից փռշտալ: Յեվ հպարտանում եր դրանով: Սակայն յերբ Ֆաթմա-տատիկը փռշտում եր, ավելի լավ եր նրան չմոտենալ: Այդ ժամանակ նա շատ լուրջ եր լինում և բարկացած:

Ամեն առավոտ Ջրհորի մոտ հայհոյում եյին իրար, կրկնում եյին, բակին վերաբերվող բոլոր հարցերը քննում: Յեվ ամեն առավոտ Ֆաթմա-տատիկը, բակի ամենապառավ կինը, ամենից առաջ եր գալիս Ջրհորի մոտ: Նա սիրում եր, վոր ամեն բան կարգին լինի, վոր կարգ ու կանոն պահպանվի — ալլահի գրած որենքն ու կարգը լինի:

ԴԱՍԵՐԻՑ ՀԵՏՈ ՄԻՇՏ ԱՅՍԵՂ ԵՅԻՆ ՀԱՎԱԲՎՈՒՄ ՅԵՐԵՒԱՆԵՐԸ

Հափլանը կուացած՝ ձեռները մեջքին սպասում եր: Մայանեն մի ամբողջ կապոց գիրք դրեց նրա մեջքին:

Դրանք հին գրքեր եյին: Կարդացվում եյին աջից-ձախ և բազմաթիվ կետեր կային նրանց մեջ, վորոնք գրված եյին տառի գլխին, տառի տակ, տառի կողքին: Ով ուզում եր թուրքերեն հին գրքերը կարդալ, նա պետք ե հիշեր բոլոր այդ կետերը:

Այժմ այդ գրքերը սայլով ընդմիջտ տարան ընթերցարանից: Իսկ այդ կետերով ու գծերով լի գրքերի փոխարեն՝ դարակներում արդեն դարաված են նոր գրքեր: Մրանք կարդացվում են ձախից-աջ, ինչպես բոլոր գրքերն առհասարակ, և գրված են սովորական տառերով, վոր կոչվում են «լատինական գրեր»:

Մանաֆն ասում եր Կուլիզադեյին.

— Հիմա ինչպե՞ս անենք: Վո՛չ վոք չի ուզում ընթերցարան գալ: Մահմեդն ասում ե. «ձանձրալի յե»: Մայիզն ասում ե. «հայրս չի թողնում»: Ամեն մեկը մի բան ե ասում:

— Կզան, այ կտեսնես՝ կզան — ծիծաղում եր Կուլիզադեն: — Միայն պետք ե այնպես անել, վոր հետաքրքրվեն:

Հափլանը տարավ վերջին կապոցը: Նա շապկի թևով սրբեց ձակատի քրտինքը և պազեց, ինչպես իսկական բեռնակիրը՝ կայարանում:

— Յես գիտեմ, թե ինչ պիտի անել, — ասաց Մայանեն, — Պետք ե գնալ ու յերեխաներին գրքեր ցույց տալ: Այդ զեպքում նրանք անշուշտ կզան:

— Դատարկ բան ե, — մըթմըթաց Մանաֆը: — Ի՞նչ ես հիմար-հիմար խոսում:

Մայանեն բարկացավ, բայց վոչինչ չասաց: Բոլորը լուռ եյին: Հանկարծ Կուլիզադեն ասում ե.

— Յես ել այդպես եմ կարծում:

— Ինչպե՞ս — հարցրեց Մանաֆը:

— Պիտի գրքեր ցույց տանք:

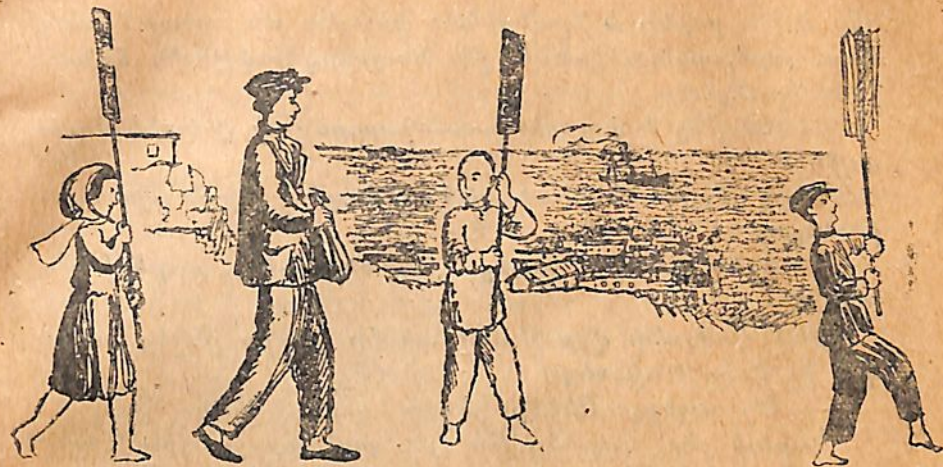
Յեվ հենց այդպես ել արեցին:

Առջևից Ղափլանն եր գնում: Նա տանում եր մի յերկու ձող, վորի ծայրին՝ դրոշի փոխարեն ծածանվում եր հսկայական կարտոնս մի գիրք՝ կարմիր, կանաչ, դեղին թերթերով: Ղափլանի յետևից Մանասը տանում եր մի վառ դեղին պլակատ, վորի վրա գրված եր. «Յեկեք ընթերցարան»: Մանաֆի յետևից գնում եր Կուլիգազեն՝ գրքերով լի մի մեծ պայուսակ դրած թևի տակ: Կուլիգազեյի յետևից՝ Մայանեն մի պլակատ ձեռին, վորի վրա նկարված եյին յերեխաներ և գրքեր:

Նեղիկ փողոցով նրանք բարձրանում եյին դեպի վեր, դեպի քաղաքի ծայրը: Սրեն այրում եր: Բորիկ վտանքի տակ ձոճում եր շիկացած ավազը: Տներից դուրս եյին գալիս կանայք և փոքր յերեխաներ: Կանայք ձեռքով պաշտպանում եյին աչքերն արևից, փաթաթվում իրենց ծածկոցներով, իրար հետ խոսում և որորում եյին զլուխները: — Այ, սյ, Մայանեն: Նայեք, նայեք: Այ քեզ անամոթ աղջիկ: Սա ել Ասլանով Մանաֆն ե:

Կուլիգազեյից նայում եյին պառավները: Ասենք, նրանք իսկի չեյին ել նայում, վորովհետև յերեսները բոլորովին ծածկում եյին, վոր չտեսնեյին այդ խայտառակութունը:

Իրա փոխարեն փոքրիկ տղաները՝ վտաբոբիկ, մի շապկով և մեծ, վոչխարի փափախով իսկ փոքրիկ աղջիկները՝ յերկար, մինչև կրունկները հասնող զգեստներով, վազում եյին պլակատների յետևից: Ընկներով ու վեր կենալով,

նրանք առաջ եյին վազում, վորպեսզի կարողանան տեսնել հսկայական գրքեր:

Այնան ել եր վազում՝ Չփլաղին շալակած, բայց մեծ դժվարությամբ եր առաջ շարժվում:

Ղափլանը շատ արագ եր գնում: Նա շատ լավ գիտեր, թե ուր պիտի գնար: Ահա վերջին տունը: Տան յետևը կային քարերի կույտեր, ավազի կույտեր, վոչ մի ծառ, իսկ աղբ՝ ինչքան ասես: Իսկ մի քիչ հեռու մոխրագույն, շիկացած քարերն ու ավազը հասնում են մինչև մոխրագույն բարձալուրը:

Այստեղից վնչ ծովն ե յերևում, վնչ քաղաքը, վնչ տրամվայի զրնգոցն ե լսվում, վնչ նուլինիսկ նավի սուլոցները: Դասերից հետո միշտ այստեղ են հավաքվում յերեխաները, համարյա թե միշտ, միայն տղաները: Յերբեմն միայն գալիս են այստեղ աղջիկները և Մայանեն ել նրանց հետ:

Ղափլանը շատ վստահ եր քայլում, բայց հանկարծ նա կանգ առավ այդ դատարկ տարածության մեջտեղը: Ո՛ւր են տղերքը: Ղափլանն իր ձեռքի ձողը խրեց ավազի մեջ: Կուլիգազեն նստեց քարերին: Փոքրիկ աղջիկներն ու տղաները շրջապատեցին նրանց: Նրանք շատ լավ եյին ճանաչում թե Մանաֆին, թե Ղափլանին և թե Մայանեյին, վորովհետև նրանք բոլորն ել նույն փողոցի վրա եյին ապրում: Սակայն հիմա, յերբ նրանք այսպիսի գեղեցիկ բա-

ներ եյին բերել, և նրանց հետ ինչ-վոր մի ոտար մարդ կար, յերեխաները կարծես թե նույնիսկ լավ չեյին ճանաչում նրանց:

— Ես ի՞նչ ե փայտի վրա,— հարցրեց մի փոքրիկ թուխ աղջիկ:

Բայց Մայանեն ժամանակ չունեցավ նրան պատասխանելու:

— Հրեն նրանք,— գոչեց Ղափլանը:— Ա՛յ, քարերի յետևն են:

Յեվ Ղափլանը վեր թռավ տեղից, դուրս քաշեց ավազից իր ձողը և վազեց:

— Ե՛յ, տղերք: Յեկեք, յեկեք ետտեղ, շուտ:

Կարելի յեր կարծել, թե յերեխաները չլսեցին Ղափլանի ձայնը: Նրանք բոլորը պազած՝ մի շրջան եյին կազմել և մեծ ուշադրությամբ նայում եյին դեպի շրջանի մեջտեղը: Հավանորեն դա մի շատ հետաքրքրական բան եր: Նրանցից վոչ մեկը նույնիսկ չնայեց Ղափլանի կողմը:

— Ե՛յ, տղերք,— մի անգամ ել կանչեց Ղափլանը: Ապա հանկարծ նա ձողը խրեց ավազի մեջ և մի վոստյունով ինքն ել հասավ շրջանին:

Բայց դեռ Ղափլանը չեր պազել, վոր նրա կողքին պազած տղան արագ բռնեց առնետի պոչից (դա մի սովորական առնետ եր, կիսակենդան դրության մեջ) և արշավեց ուղղակի Կուլիգադեյի ու Մանաֆի վրա: Դիտմամբ չարեց, իհարկե: Նա իսկի նրանց չնկատեց ել: Իսկ նրա յետևից՝ ճչալով, դոփելով ու գոռգոռալով վազեցին տղաները, բոբիկ վոտներով բարձրացնելով փոշին և մանր քարերը դես ու դեն ցրելով: Գուցե նրանցից մեկն ու մեկը տեսավ ել մեծ, նախշուն գիւրքը, գեղին պլակատն ու Կուլիգադեյի ոտար դեմքը, բայց այդ բոլորը մի վայրկյան միայն յերևաց ու իսկույն չքացավ:

Տղաների հետ Ղափլանն ել եր վազում:

Մայանեն ինչ վոր, ճչաց ու վազեց նրանց յետևից, պլակատը ձեռից բաց չթողնելով: Բայց ել նրանց կհասնէս: Նա կանգ առավ:

— Ղափլան, Ղափլան:

Իսկ Ղափլանը բոլորովին մոռացավ իր նախշուն գիւրքը: Ա՛յ, քամին խառնում ե նրա թերթերը: Ահա մոտեցավ Այ-

նան. Չփլաղը պարզել ե թաթիկները, ուզում ե բռնել մի թերթը, իսկ քամին խլում ե նրա ձեռքից:

— Առայժմ շատ անհաջող ե գնում գործը,— ասաց Կուլիգադեն:— Դեհ, սպասենք, նրանք շուտով կվերադառնան:

— Վճնց չե, կվերադառնան— ասաց Մանաֆը,— նրանք հիմա վազեցին դեպի ծովը, պիտի առնետին ջրում խեղդեն: Մանաֆն այնպես տխուր եր խոսում, վոր կարծես նա ափսոսում եր, վոր ինքը մնացել եր այդտեղ՝ դեղին պլակատը ձեռքին, և վոչ թե տղաների հետ միասին՝ վազել դեպի ծովը: Գուցե ճիշտ վոր նա ափսոսում եր: Գոնե մի փոքր: Չե՛ վոր կարող ե պատահել:

ԲԵ - 98872

VI.

ԵՍ ԻՆՉ ԲԱՆ Ե, ՍՆՎԵԼ ՍՈՒԼԼԱՅԻ ԻՍԱՍՏՈՒԹՅԱՄԲ

Մոլլան ծալապատիկ նստած եր հատակին՝ բարձերի վրա: Ձեյնարն անվստահ կանգ առավ շեմքին: Չփլաղը բոբիկ, մի շապկով, վոչխարի փափախով, նստած եր նրա թևին: Կողքին կանգնած եր Այնան: Յերկար զգեստի տակից դուրս եյին ցցված նրա փոքրիկ, կեղտոտ վոտները: Մի ձեռքով նա իր ծածկոցն եր պահել կցակի տակ, իսկ մյուս ձեռքով ամուր բռնել տեղից իր քեչ վախենում եր:

Այնան հաճախ եր լսել, թե մոլլան ամենախելոք ու ամենանշանափոր մարդն է ամբողջ աշխարհում, վոր այդ պատճառով նա կարծում եր, թե պետք է տեսնի մի ինչ-վոր սարսափելի մարդու, վորն, ով գիտի, հանկարծ կբռնի իրեն, կամ կգուռ ու վոտները կխփի զետնին, կամ վորևե տարորինակ բան կանի, ինչպես յերբեմն տեսնում ենք յերագում: Իսկ այստեղ նա հանկարծ տեսնում է՝ նստած է մի փոքրիկ, սովորական ծերուկ, հինայած մորուքով, գլխին չալմա դրած, և նրա առաջ՝ սկուտեղու վրա դրված են զանազան համեղ բաներ:

— Ինչո՞ւ յես յեկել, այ կնիկ,—հարցրեց մոլլան այնպիսի մեղմ ձայնով, վոր Այնան նույնիսկ մի քիչ ժպտաց ինքն իրեն: Չեյնաբը մի փոքր մոտեցավ:

— Այ, ես տղաս, Չփլաղը, տենդում ե անցյալ գիշեր-վանից:

Չփլաղը լսեց իր անունը:

— Ուզում եմ ման գալ: Թո՞ղ, դադս, վայ, թո՞ղ,— հեծկլտաց նա:

Մայրն զգուշ կանգնեցրեց նրան զետնին: Չփլաղն որորվեց, փովեց հատակին, չոեց ծուռտիկ բորիկ վոտները և բարձր ձայնով լաց յեղավ:

Այնան վազեց նրա մոտ, պզգեց կողքին և սկսեց շշուշալով ինչ-վոր բան ասել նրան: Նա ծոցից հանեց կոնֆետը, շուռ ու մուռ տվեց, նայեց վրան և ապա սկսեց շտապով բաց անել թուղթը: Հո չի՞ կարելի մոլլայի տանը գոռալ, յեթե նույնիսկ մոլլան սարսափելի լինի:

— Հետո, այ ես աղջիկը: Վո՞նց անեմ: Հայրն ասում է, թե պիտի խորհրդային դպրոց ուղարկել: Իսկ ի՞նչ կասի Փաթմա-տատիկը: Խորհուրդ տուր, վորորմած մոլլա, իսկ յես քո լավության տակից դուրս կգամ—պարտք չեմ մնա:

Մոլլան կարմիր չթի թաշկինակով սրբեց մորուքն ու ասաց.

— Ամեն մարդու՝ իր դարդն ուզտի պես մեծ է թվում: Քո դարդը մեծ չի, թանգ չի լինի:

Այնան կոնֆետը կիսեց:

— Ես-քեզ, ես-ինձ: Իսկ ես թուղթը յես Չփլաղին կտամ, յեթե նա ձայնը կտրի: Չփլաղը խելոք է: Չփլաղը վոր մեծանա, յես մի եշ կաննեմ նրա համար,— մըթմըր-

թում եր Այնան, իսկ ինքը ականջները սրած՝ լսում եր մորը և ասլա մոլլային:

Մոլլան լուեց, Չեյնաբն ել լուռ եր: Նա չեք համար-ձակվում խոսել: Սպասում եր, թե ել ի՞նչ կասի մոլլան:

Գալլերեյի գուլնգուլն ապակիներից ներս ելին թափանցում արևի նախշուն ճառագայթները—դեղին, կանաչ, կարմիր: Նրանք շողշողում ելին առաստաղի վրա, ապակի-ների վրա, մոլլայի հինայած մորուքի վրա, Չեյնաբի զգեստի վրա և պատերին կախ տված՝ սոխի փնջերի վրա:

Մոլլան ասաց.

— Դեհ, ի՞նչ արած, աղջիկը թող ինձ մոտ հաճախ: Յես նրան թույլ կտամ, վոր իր ծարավը հագեցնի իմ իմաստության աղբյուրից: Յես այդ չեմ խնայի նրանից, չնայած, վոր ինձ մոտ ավելի նշանավոր մարդկանց յերեխաներն են սովորում: Տղաներն ու աղջիկները միասին են սովորում ինձ մոտ: Թող չասես, թե մոլլան հետամնաց մարդ է: Մոլլան խորհրդային իշխանությունն ընդունում է, բայց միայն խորհրդային իշխանությունը չի ուզում ընդունել մոլլային: Ինքն իր ոգուտը չի հասկանում:

Մոլլան բարկացավ:

— Ինչո՞ւ յես իմ շնորհակալությունը հայտնեմ քեզ, վորորմած մոլլա: Մենք չքավոր մարդիկ ենք:

— Յեթե մորուք չունեցողին յուրաքանչյուրը մի մազ տա, կստացվի մի ամբողջ մորուք: Այդպես ել ձեր մոլլան: Ամեն մեկը յեթե մի փոքր բան բերի—մոլլան կուշտ կլինի, իսկ ձեր յերեխաներն ել կապրեն առանց մեղք գործելու:

— Մնաս բարով, մոլլա: Դու խաղաղություն տվիր իմ հոգուն: Թող քո իմաստուն աչքերը դեռ յերկար տարիներ շարունակ նայեն լուսնին ու արևին:

Չեյնաբը, Չփլաղն ու Այնան վերադառնում ելին տուն: Դեռ հեռվից նրանք լսեցին Փաթմա տատիկի ձայնը:

— Այ ո՞՞՞՞՞ փուշ մնա բկիդ: Եստեղ իմ թասն եր դրված, իսկ հիմա քոնն ե դրված: Ինչո՞ւ չես հարգում ծերերին: Ինչո՞ւ չես պատվում ծերերին:

Փաթմա տատիկը կանգնած եր ջրհորի մոտ՝ առանց ծածկոցի, մազերը գզգզված, սև լայն պզեստով: Նա ձեռ-ները թափահարում եր ու ճշում: Իսկ ջրհորի մյուս կողմում կանգնած եր հաստլիկ, կարմիր կալան և նույնպես

Թափահարում եր ձեռներն ու ճշում, բայց վոչ այնքան բարձր—նա շատ եր շոգում:

— Ինչո՞ւ պիտի յես իմ թասը քոնի տեղը դնեմ: Հո յես այնքան չեմ քավթառել, վոր խելքս կորցնեմ:

— Իսկ յերբ ես դու խելք ունեցել: Աղջկանդ դպրոց ես դրկել: Դու ել շուտով առանց չաղբայի բաղաք կվազես: Ի՞նչ ես արել իմ թասը:

— Յես գիտեմ, յես գիտեմ վորտեղ ե թասը, — գոչեց Այնան: Հիմա իսկույն կբերեմ:

Այնան վազեց տուն և մի վայրկյանում յես դարձավ Փաթմա տատիկի մոտ:

— Հրես քո թասը, Փաթմա տատիկ: Դու ինքդ սրա մեջ յեղունգներդ եյիր հինայում:

— Քեզ հարցնող կա, — քաշեց Փաթմա տատիկը Այնայի հյուսերը: — Քեզ հարցնող կա: Հն, յեղունգներս եյի հինայում: Հո յես չեմ ասում, թե չեմ ներկել:

Փաթմա տատիկը վերցրեց թասը, լուռ յետ քաշեց Լալայի թասը և իր թասը դրեց նրա տեղը: Ապա նա նստեց հենց այդտեղ — փոքրիկ գորգի վրա, ծոցից հանեց ուլունքազարդ կեղտոտ քսակը, վերցրեց մի պողոնց քթախոտ և բթածակերը լցրեց: Լալան ել իր տեղը նստեց՝ ջրհորի մյուս կողմը:

Այնան Փաթմա տատիկի համար բերեց տաք-տաք սրճամանը, սկուտեղով բաժակները և մի ափսե լիքը մանր կտրտած հալվա:

— Համեցիր ինձ մոտ, Լալա, մի բաժակ սուրճ խմիր, — բոլորովին հանգիստ ասաց Փաթմա տատիկը:

Լալան ել գիտեր, վոր հաշտությունն արդեն կնքված ե:

— Քո բարությունն այնքան մեծ ե, վոր յեթե հավը կաթ տար, յես ուրախությամբ քեզ համար հավի պանիր կձարեյի, — ասաց նա:

Փաթմա տատիկը մի կողմ քաշվելով՝ տեղ բացեց գորգի վրա:

— Նստիր:

Լալան ձեռքի ափով բերանը սբբեց, հավաքեց իր նախշուն փեշերը և նստեց:

— Հալվա սիրում ես, — հարցրեց Փաթմա տատիկը:

— Սիրում եմ:

— Կեր, քեզ անո՞ւշ լինի: Հաստացիր:

— Շնորհակալ եմ, Փաթմա տատիկ:

Ձեյնաբը, Չփլաղին գրկած, յեկավ ջրհորի մոտ: Նա հանեց ծածկոցը, կոփտայի կոճակներն արձակեց ու նստեց Փաթմայի կողքին: Նրա դեմքը գոհունակություն եր արտահայտում: Այտերի վրայով կախված եյին ձիգ հյուսված նոսր մազերը: Նա պատմում եր մոլլայի մասին: Այժմ նրան թվում եր, թե մոլլան առանձնապես սիրալիր ընդունեց իրան, թե նա առանձնապես քնքույշ ու նշանակալից խոսքեր ասաց իրեն:

— Ո, ինչքան հոգատար ե մեր մոլլան: Ամբողջ դարդս ցրեց: Թող Այնան ինձ մոտ գա, — ասում ե, — թող ինձ մոտ սովորի: Հիմա, ասում ե, ժամանակն եղալես ե — բոլորը պիտի սովորեն:

Փաթմա տատիկը նայեց Լալային:

Լալան վերցրեց մի փոքրիկ կտոր հալվա: Նա, կարծես, չեր լսում, թե Ձեյնաբն ինչ ե ասում: Գուցե նա ուղղակի չեր ուզում լսել, վորովհետև նա՝ Լալան, Մայանեյի մայրն եր, իսկ Մայանեն արդեն խորհրդային դպրոց եր գնում:

Այնան պազել եր մոր կողքին, թեյափսեյից խմում եր ջրալի սուրճը, վոր այրում եր նրա բերանը, և մտածում եր. «Հրես հիմա գնալու յեմ մոլլայի մոտ: Ես ի՞նչ բան ե, — մոլլայի իմաստությամբ անվել: Նման ե արդյոք Մանաֆի դասերին: Յեթե նման ե, գուցե լավ ե»:

V.

ՍԱ ՎՈՉ ԹԵ ԱՂՋԻԿ Ե, ԱՅԼ ԻՍԿԱԿԱՆ ԳԱՆՁ

Այնան նստել եր Փաթմա տատիկի կողքին ու բուրդ եր քրքրում: Փաթմա տատիկը խոսում եր միալար, միապաղաղ ձայնով, ինչպես ժամացույցն ե ճկճկում:

— Յեթե աղջիկը բուրդ ե քրքրում, նա պիտի իր հյուսի ծայրը բերանում պահի: Դու վեց հյուս ունես: Նրանցից ամենայերկարն առ բերանդ:

Այնան հնազանդ կերպով կատարեց Փաթմա տատիկի խոսքը: Նրա կողքին պառկած եր Չփլաղը: Նա դեռ ելի հիվանդ եր:

— Այնա, այ Այնա, — տնքում եր Զփլաղը, — գառնուկ եմ ուզում: Ինձ գառնուկ տուր, Այնա:

Իսկ Յաթմա տատիկը կարծես խոսքերը մուրճով է խփում:

— Թե ուղտի պոչը կերկարի — դու ել կխելոջանաս: Լուռ կաց, յերբ աշխատում ես, և աչքերդ միշտ ցած խոնարհիր:

— Գառնուկ տուր, Այնա...

Այնան չգիտի, թե ում լսի: Յեվ բացի դրանից՝ այնքան տհաճ է հյուսի ծայրը բերանում պահելը: Յեվ այդ հիմար Զփլաղը: Ինքը քանդեց իր խաղալիք-ուլիկը, իսկ հիմա ել գառնուկ է ուզում: Վորտեղից յես նրան գառնուկ տամ:

— Մի՞թե չես լսում, վոր յերեխան լաց է լինում: Վերցրու, ձայնը կտրիր:

Այնան բերանից դուրս թքեց հյուսի ծայրը: Փառք ալ-լահին, հիմա կարելի յե մի քիչ խոսել:

— Ո՛յ, Զփլաղ ջան, — ուրախացած ասա Այնան, — յես հիմա իսկույն գառնուկ կձարեմ քեզ համար:

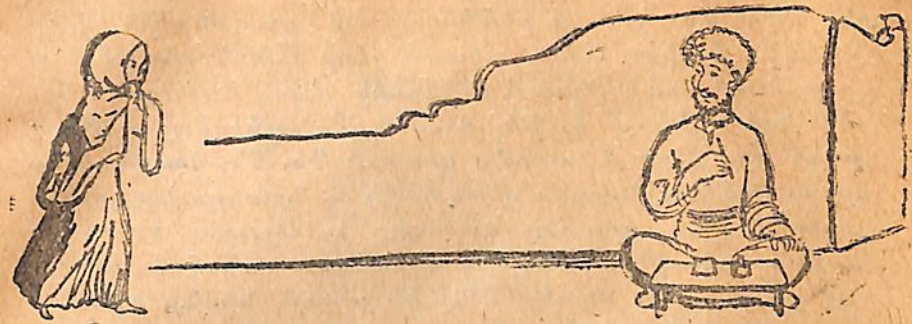
Այնան մի կտոր բուրդ վերցրեց, փաթաթեց ձեռքի վրա և մոտեցրեց ուղղակի Զփլաղի քթին: Զփլաղը յերկու թաթիկներով ամուր բռնեց գառնուկը և ժպտաց:

— Այնա, Այնա, նորից կուշանաս, մոլլայի մոտ շտապիր, — հանկարծ լսեց Այնան մոր ձայնը:

Այնան առաջին անգամը չի, վոր մոլլայի մոտ է գնում: Նա արդեն ել չի վախենում նրանից: Յեվ նա արդեն շատ լավ գիտի, վոր մոլլայի «իմաստությամբ սնվելը» շատ ձանձրալի բան է: Դա նշանակում է պղպել գետնին և մյուս աղաների ու աղջիկների հետ միասին՝ ամբողջ ձայնով գոռալ տառերը: Այսոր տառեր, վաղը տառեր, և դեռ յերկար ժամանակ, գուցե մինչև բոլորովին մեծանալը՝ միշտ տառերը պիտի կարդա: Իսկ հետո միշտ մոլլան ասում է.

— Բերաններդ լիքը ջուր լցրեք և լուռ կացեք այն մասին, ինչ վոր դուք տեսնում եք այստեղ:

Մայրն ել է ստիպում, վոր լսի: Թող վնչ վոր չիմանա — վնչ հայրը, վնչ նույնիսկ Մանաֆը: Չնայած, Մանաֆը, իհարկե, գիտի, բայց Այնան աղջիկ է, իսկ Մանաֆը բոլորովին հավաս չունի վնչ աղջկա մասին մտածելու և վնչ ել նրա գործերում խառնվելու:

Բացի դրանից, Այնան դեռ բոլորովին փոքրիկ աղջիկ է, հո Մայանեյի նման չի:

Մեկ ել մի անգամ մոլլան ասել է. «Շատախոսները քար կդառնան»: Այնքան ել դուրեկան բան չի քար դառնալը, մանավանդ, վոր քարերին մուրճով խփում են քարտաշները. այ, որինակ իր հայրը:

Մայրն իր ձեռքով գցում է Այնայի ծածկոցը և խստորեն ասում.

— Դեռ ու դեն չնայես: Թամաշա չանես: Վնչ վոքի հետ չխոսես:

— Լավ, դադա, — ասում է Այնան և դանդաղ անցնում բակով:

Մայրը նայում է նրա յետևից:

— Սա վոչ թե աղջիկ է, այլ իսկական գանձ: Լավ յերեխաներ է ավել ինձ ալլահը, — շշնջում է նա:

Այնան դարպասից դուրս յեկավ:

Սկզբում Այնան նույնպես դանդաղ եր գնում, ինչպես բակում: Նա դեռ ու դեն չեր նայում: Նա վնչ վոքի չեր նայում և, իհարկե, վնչ վոքի հետ չեր խոսում: Այդպես Այնան անցավ ամբողջ փողոցը: Փողոցի անկյունում նրստած եր զրազիրը — միրզան: Այնան արդեն ձանաչում է նրան: Նա կամացուկ ասում է, իհարկե ինքն իրեն, վնչ թե միրզային:

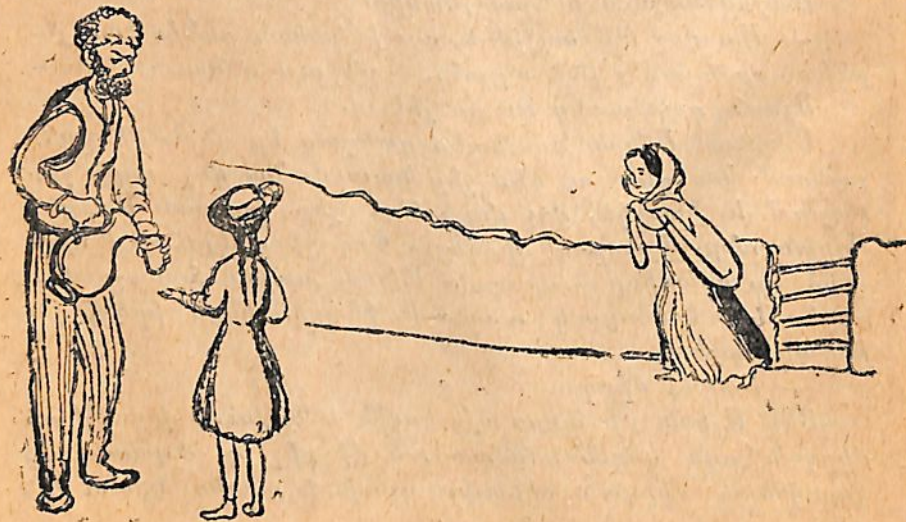
— Բարև, միրզա:

Յեվ Այնան մի փոքր այն կողմն է նայում, վորովհետև միրզան այն կողմն է նստած, և մի քիչ ել ժպտում է, վորովհետև միրզան սիրալիք գլուխ է տալիս նրան: Մի

քիչ հետո նա կհամնի ընթերցարանի ցուցանակին, վորը Մանաֆն է գրել: Ամեն անգամ, յերբ Այնան անցնում է ցուցանակի մոտից, լսում է ներսից յեկող ձայները: Յերբեմն նրան թվում է, թե լսում է Մանաֆի ձայնը: Բայց գուցե Մայանն է այդպես գոռում: Դե, ի՞նչ կա վոր, թող գոռա: Իսկ Կուլիզադեն վատ մարդ է, նրա գլուխը լիքն է գրքերով, իսկ գրպանը դատարկ է: Այդպես է ասում Ֆաթմա տատիկը: Սակայն, մի տեսակ տհաճ է անցնել այդ ցուցանակի մոտից: Ի՞նչ են անում նրանք այնտեղ, ինչո՞ւ յեն ծիծաղում:

Այնան արագացնում է քայլերը: Թող ծիծաղեն: Նա ևս ծիծաղում է փոքրիկ Լալայի հետ, յերբ նրանք միասին վերադառնում են մոլլայի մոտից: Յերբ Այնան առաջին անգամ յեկավ մոլլայի մոտ, Լալան հարցրեց նրան. «Ուզո՞ւմ ես ինձ հետ ընկերանալ»: Այնան, իհարկե, ուզում էր: Այն Ժամանակ Լալան ասաց. «Դու կլինես իմ փոքրիկ, նոր ընկերուհին»:

Անցնելով ընթերցարանի մոտից, Այնան ինքն էլ չգիտեր, թե ինչու, միշտ հիշում էր Լալային: Յե՛վ ահա հիմա էլ հիշեց, ծիծաղեց, վրայից բոլորովին վերցրեց ծածկոցը և ձեռքին ծածանելով՝ փողոցով վազեց դեպի վեր:

ՄԵՋ ԱՈՏ ԱԿՎԱՐԻՈՒՄ ԿԱ

Այնան հաշվում էր.

Խալիս դեդի,
Խուլիս դեդի,
Սան չիբ դեդի,
Սան չիբ դեդի:

— Հիմա դու յես, Գյուլիզար, հիմա քո հերթն է, — քղավեցին յերեխաները:

Այնան վազեց դեպի Չրհորը: Ջրհորի մոտ ահագին բուրդ էր դիզված, իսկ Ֆաթմա տատիկը տուն էր գնացել: Այնան մի վայրկյան մտածեց, ապա շտապով բարձրացրեց բուրդը և մտնելով բրդի տակ՝ վոտով գլխով ծածկվեց: Բուրդը լցվեց նրա ականջները, ոճիքը: Այնան ուրախ ժպտաց: Վոջ մեկը յերբեք գլխի չի ընկնի, վոր Այնան համարձակվել է Ֆաթմա տատիկի բրդի մեջ թագնվել: Վայ, ինչպես է բուրդը խտուտ տալիս նրա քիթը: Յե՛վ հանկարծ Այնան ուղիղ իր գլխավերևը լսեց Ֆաթմա տատիկի ձայնը:

— Ալլահ, ալլահ, սա բակ հո չի, ուղղակի Մահմեդի դժոխքն է, վորտեղ անհավատներն են վազվզում:

«Յերևի Ֆաթմա տատիկը նստեց, — մտածեց Այնան: — Ինչքան մոտիկ է: Հրես նա մի քիչ առաջ կշարժվի և ուղղակի կնստի գլխիս»:

— Այնա, — կանչում է Գյուլիզարը, — ձայն հանիր: Տանը Չփլաղը լաց յեղավ: Բայց գուցե դա Չփլաղը չի: Գուցե դա վորևե ուրիշ յերեխա յե: Ձե՛ վոր այդ տանը շատ մարդ է ապրում: Վայ, չե, դա Չփլաղի ձայնն է: Հիմա նա կկանչի. «Այնա, այ Այնա»:

— Դա աղջիկ հո չի, իսկական սատանի ճուտ է: Ո՛ւր կորավ, — փնթփնթաց Ֆաթման:

— Ե՛յ, Այնա, ո՛յ, Այնա: Բա դու չես լսում, վոր յերեխան լաց է լինում:

Ի՞նչ անել. դձևրս գալ, թե ելի պառկել: Ձե՛ վոր Ֆաթմա տատիկն էլ չի գնա հիմա: Նա կնստի այստեղ մինչև յեզեկո: Իսկ մինչև յերեկո դեռ շատ ժամանակ կա: Մինչև

յերեկո Այնան կիսեղզվի այստեղ: Այնան կիսեղզվի ու բո-
լորը կգարմանան: Վայ, ինչ վատ բան է խեղդվելը: Վայ,
ինչ շոգ է: Ինչ անհարմար է այստեղ պառկել:

Յեվ Այնան հանկարծ վեր թռավ տեղից:

— Տեսեք, հրես Այնան,— ճչաց Գյուլիզարը:

Այնան նայում էր Փաթմա տատիկին, իսկ Փաթմա
տատիկը նայում էր Այնային: Ապա Փաթմա տատիկը վեր
կացավ տեղից, ձեռքը մեկնեց և բրդի ճիւղտը վերցրեց:

Բայց Այնան արդեն փախչում էր դեպի տուն: Իսկ ճա-
նապարհին թափ էր տալիս՝ շորերին, մազերին ու ձեռնե-
րին կպած բուրդը:

— Ո՞ւր ես գնում, Այնա, բո հերթն ես,— կանչում էյին
յերեխաները:

— Ինչպե՞ս խողամ, Չփլաղը լաց է լինում: Չեք լսում,
ինչ է,— վազելով ասաց Այնան:— Հրեն, տեսեք, Մանաֆը
գալիս է:

Մանաֆն ու Ղափլանը կանգնեցին դարպասի առաջ:
Բայց նրանք բոլորովին չեյին պատրաստվում խողալու:

— Դու ասում ես — Այնան: Բայց նա շատ փոքր է,
ինչ է հասկանում վոր,— ասում էր Մանաֆը:

— Ո՞ր, ինչ ես ասում, Այնան շատ աշխույժ է:

Իսկ Այնան այդ ժամանակ նստած էր հատակին՝ Չփլ-
լաղի կողքին: Նա բերանը լայն բացած ժպտում էր, նրա
փոքրիկ հյուսերը գզգզվել էյին: Նա մտածում էր. «Ինչ-
պես վախեցավ Փաթմա տատիկը, ե՞»:

— Սուս կաց, Չփլաղ: Տեսնում ես՝ Այնան յեկել է:
Շուտով դադան կգա կոտլերատիվից: Տես, հիմա Այնան
կթագնվի: Փնտրիր Այնային:

Բայց Չփլաղը չէր ուզում փնտռել: Նա հեծկտում էր:
Նա դեռ չէր առողջացել: Շատ էր լաց լինում և խիստ
հազում էր:

— Գնանք ման գալու, Չփլաղ:

— Գնանք,— համաձայնվեց Չփլաղը:

Այնան շալակեց Չփլաղին, իսկ նա ամուր փաթաթվեց
Այնայի վզին: Այնան յետևից բռնեց նրա վոտները:

Բակով պիտի այնպես անցնել, վոր Փաթմա տատիկը
չնկատի: Այնան զուլխն զգույշ դուրս հանեց դռնից, նա-
յեց և հանկարծ վազեց դեպի դարպասը: Փաթմա տատիկը

վոչինչ չէր տեսնում: Աղբի արկղի մոտ Այնան նստեց և
Չփլաղի հետ սկսեցին դեպի փողոց նայել:

— Տես իշուկը վազում է: Տես ծերուկը գալիս է: Յեթե

Չփլաղը ձայնը չկտրի, ծերուկը նրան իր պարկի մեջ կգցի:

— Եյ, Այնա,— կանչեց Մանաֆը:— Դու ի՞նչ ես անում:

Սովորաբար նա քիչ էր խոսում Այնայի հետ: Փոքր
աղջիկ է, այն էլ իրա քույրը:

«Ինչո՞ւ յե Մանաֆն ինձ կանչում.— մտածեց Այնան:—

Գուցե վորևէ բան է պատահել»:

Մանաֆը վճռական յեղանակով ասաց.

— Կուզե՞ս ակտիվի մեջ մտնել:

— Ի՞նչ,— չհասկացավ Այնան:

— Ակտիվի մեջ,— կրկնեց Ղափլանը:

— Դա ի՞նչ բան է:

— Դե, ակտիվ ելի: Միթե՞ չգիտես՝ ակտիվն ինչ է:

— Յես քեզ ասում եյի, վոր նա չի կարող,— լըջորեն

ասաց Մանաֆը:

— Ընթերցարան կգաս: Կուլիզադեյի մոտ — են գլա-

դարանապետի:

— Վնչ, չեմ ուզում: Յես հիմա մուլլայի մոտ եմ գնում:

Լալան ենտեղ է:

— Թող Լալան ել գա:

— Ո՞ր, Լալան չի գա: Նրա մայրը շատ խիստ է: Մայրը

չի թողնի:

— Իսկ դու կարծում ես, թե քեզ մայրիկը կթողնի,—

ծիծաղեց Մանաֆը:— Յես տղա յեմ. ինձ ամեն տեղ թող-

նում են, իսկ քեզ յերբեք չեն թողնի:

— Բա ինչպե՞ս ես ասում արի:

— Հենց ենպես, վեր կաց արի, ուղղակի:

Մանաֆը չէր ուզում ասել, թե մայրիկին մի լսիլը,

մայրիկին այդ մասին մի ասի: Նա մի քիչ լռեց, ապա

ասաց.

— Մեզ մոտ ակվարիում կա:

— Ի՞նչ:

— Ակվարիում ելի,— ասաց Ղափլանը:

«Դա ի՞նչ բան է» մտածեց Այնան, բայց ասաց.

— Իսկ մեզ մոտ մուլլան ամեն ոք փլավ է ուտում:

Ղափլանը ծիծաղեց:

— Իսկ քեզ ի՞նչ ոգուտ դրանից, վոր մողան ամեն որ փլավ ե ուտում:

Այնան մի քիչ մտածեց ու ապա ասաց.

— Մենք նայում ենք—յես ու Լալան, վորովհետև, ինչպես մողան ե ասում, մենք ախորժակ ունենք:

VII.

ԲԱՐՁՐԱՅԻՐ ՍԱՆԴՈՒԽՓՈՎ—
ՅԵՎ ՄԵՋ ԿՅԱՍՆԵՍ

Անցավ մի քանի որ: Նորից Այնան անցնում եր ընթերցարանի մոտից: Նա մտածում եր, «Վհրն ե ավելի լավը, ախորժակը, թե՛ ակվարիումը: Յեվ ի՞նչ ե ակվարիումը: Նա ինչի՞ նման ե»:

— Ե՛յ, Այնա՛, — հանկարծ մի ձայլ լսեց նա: — Ե՛յ, Այնա՛, արի եստեղ:

Այնան բարձրացրեց գլուխը: Ուղիղ իր գլխավերևը պատուհանից կախ եր ընկած Մանաֆի գլուխը:

— Արի՛ եստեղ, Այնա՛: Անցիր մեզ մոտ:

Յեվ դեռ Այնան յետ չիր նայել, յերբ ինքը Մանաֆը և նրա յետևից ել Դափլանը՝ մայկաներով ու կապույտ արուսիկներով՝ արդեն կանգնեցին նրա կողքին:

— Գնանք, տես ակվարիումը, — ասաց Դափլանը:

Այնան կանգ առավ:

— Ակվարիումը: Իսկ մողան: Յես մողայի մոտ եմ գնում:

— Մողայի մոտն ել հետո կգնաս: Կնայես ու կգնաս, — ասաց Մանաֆը:

Իսկ պատուհանից յերևաց արդեն յերբորդ գլուխը — դա Մայաննն եր:

— Դա Այնան ե: Արի՛, արի՛ մեզ մոտ, Այնա՛: Դժվար հո չի՞, բարձրացիր սանդուխքով — և մեզ կհամես:

«Ճիշտ ե, դժվար չի» մտածեց Այնան և ծածկոցի մեջ փաթաթվելով՝ գնաց Մանաֆի յետևից: Նախ բարձրացավ սանդուխքով, ապա անցավ փոքրիկ նախասենյակով և մտավ ընթերցարան: Ընթերցարանում դրված եր մոմաշորով ծածկված մի յերկար սեղան, իսկ պատի տակ՝ գրքերով լի մի դարակ: Սեղանի մոտ նստած՝ մի տղա գիրք եր կարդում: Իսկ Մայաննն արդեն հեռացել եր պատուհանից և զբաղված եր դարակի գրքերով:

— Հրեն ընթերցարանը, տեսնում ես, — շուկով ասաց Դափլանը: — Տեսնում ես, կարդում ե: Հիմա ուրիշ յերեսխաներ ել կգան:

Այնան չեր լսում: Նա ուզում եր շուտով տեսնել ակվարիումը:

— Բա ո՛ր ե ակվարիումը, — նույնպես շուկով հարցրեց Այնան:

Մանաֆն անցել եր պատուհանի մոտ:

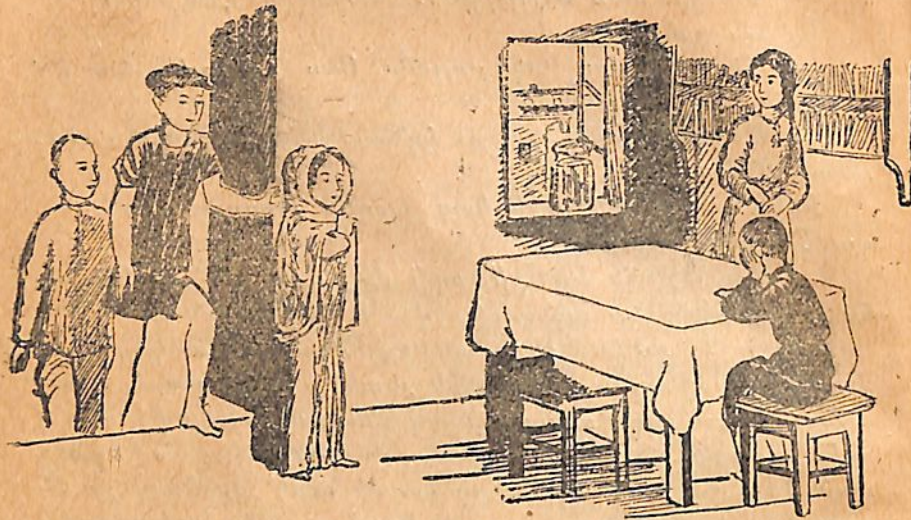
— Արի՛ եստեղ, տես:

Այնան մոտեցավ պատուհանին:

— Ա՛խ, — հառաչեց նա, — ուրեմն ակվարիումը սա՛ յե: Բանկայի մեջ փայլում եյին արևի շողերը և այդ շողերից բոլորովին վուսկեզույն դարձած՝ վխտում եյին ձրկնիկները: Այնան նայում եր շացած:

— Ի՞նչ լավ ե:

Մի քանի բոպելից հետո՝ Այնան վնչ թե գնում, այլ վազում եր փողոցով: Յերկար զգեստը փաթաթվում եր նրա բոբիկ վոտներին, փոքրիկ հյուսերը թափահարվում եյին քամուց, և նա ժպտում եր ամբողջ իր լայն բերանով: Իսկ ծածկոցը նա բռնել եր ձեռին՝ փաթաթած ու ճմլտած:

— Հիմա բոլորը կպատմեմ Նալային: Վայ, ուշ է: Դեն, դեն, Այնա, — ասում էր նա ինքն իրեն: — Դեն, Այնա, շուտ, հա, շուտ:

Փողոցի անկյունում Այնայի դիմաց ինչ-վոր մի տղա յեր գալիս, նրա յետևից ել մի ուրիշը: Տղան կարեց Այնայի ճանապարհը:

— Վորտեղ եյիր, — գոռաց նա և ամուր բռնեց Այնայի թևից: — Վորտեղ եյիր, շուտ պատասխանիր:

— Ռահիմն ե, — ճանաչեց նրան Այնան: Ռահիմ Ալի-յեֆն է: Թող, արդեն ուշ է: Մոլլայի մոտ եմ գնում:

— Մենք բոլորը տեսանք: Ինչո՞ւ եյիր Կուլիզաղեյի մոտ գնացել: Ես բոպեյին կգնամ, մորդ կասեմ:

— Դե լավ, թող, — ինչպիսիք էր Այնան: Ապա հանկարծ շուտ յեկավ, դուրս պրծավ Ռահիմի ձեռից և փախավ դեպի ընթերցարանը:

— Մանաֆ, էյ, Մանաֆ, — ճչաց նա:

Մանաֆը նրա մեծ յեղբայրն է: Նա պիտի պաշտպանի Այնային:

Մանաֆը ձեռքից ցած գցեց բարտերով լի արկղիկը և վազեց փողոց:

Մանաֆը տեսավ Այնային և հետո Ռահիմին: Նա իսկույն հասկացավ, թե բանն ինչու՞ն է: Նա Այնային թողեց

ու վազեց ուղղակի Ռահիմի վրա: Ռահիմը կանգ առավ և ձեռները զրպանները դրեց: Մյուս տղան ել նույնն արավ: Չէ՞ վոր նրանք իսկական պիջակներ և իսկական յերկար վարտիկներ եյին հագած: Թող մի Մանաֆը փորձի:

Բայց Մանաֆն այնքան թափով վազեց, վոր նույնիսկ Ռահիմից ել մի քիչ այն կողմ թռավ:

— Դու ի՞նչ ես ուզում, — հարցրեց Ռահիմը:

— Ինքդ գիտես, թե ինչ, — պատասխանեց Մանաֆը՝ հարձակման պատրաստվելով:

Ռահիմը ուներ թոթվեց, արհամարանքով թքեց գեանին և յերեսը դարձրեց Մանաֆից: Մյուս տղան ել նույնն արեց:

— Ե՛յ, Մանաֆ, արի ետեղ: Թող, գլուխ մի դնի դրանց հետ, — գոռաց Ղափլանը:

Բայց Մանաֆն ինչպե՞ս է ուզում կպչել: Ինչպե՞ս է նա ուզում գործի դնել իր բռունցքները: Ինչպե՞ս է նա ցանկանում մի լավ դաս տալ այդ անպիտան Ռահիմին:

Մանաֆը մի վայրկյան մտածեց. նրանք յերկուսով են: Ղափլանը հիմա չի կովի: Մենակ՝ յերկուսին չեմ հաղթի: Խայտառակ կլինեմ:

— Կորեք ետեղից, — գոռաց Մանաֆը: — Շուտ, կորեք ետեղից:

— Քանիսով ես առել ես փողոցը, էյ, դու, գրքերով լցրած գլուխ, — ծիծաղեց Ռահիմը:

— Կորեք ետեղից, — նորից գոռաց Մանաֆը և հիշեց Այնային: — Ո՞ւր է Այնան:

Բայց Այնան վազուց արդեն մոլլայի տան ճանապարհին եր: Նա արդեն ամեն-ինչ աշխարհում մոռացել եր: Թե՛ ընթերցարանի և թե՛ Մանաֆի մասին: Նա ծածկոցը գցել եր գլխին, ամուր բռնել և վազելով մտածում եր. «Հիմա ինձ ի՞նչ կպատահի: Ի՞նչ կլինի...»

VIII.

ՀԵՌԱՅԻՐ ԱՉԲԻՅՍ, ԱՆՊԻՏԱՆ ԱՂԶԻԿ

Այնան նստած եր իր ներքնակին: Նրա կողքին քնած եր Չփլաղը: Այնան մտածում եր: Նա կնճռոտել եր ճակատը, շրթունքները հավաքել և բարկացած նայում եր մի կետի:

Ապա նա վեր կացավ, մոտեցավ տախտին, վարտեղ նրանք ցերեկը դարսում էյին ամբողջ անկողինը — բարձերը, նախշուն վերմակները, մուլթաքաները: Այնան դեռ ու դեն տվեց բարձերը և նրանց արանքից հանեց մի թիթեղյա փոքրիկ տուփ: Տուփի մեջ կային նախշուն կտորտանքներ, գունավոր բրդե թելի կծիկներ, հին կոճակներ: Յերբեմն Փաթմա տատիկն Այնային թույլ եր տալիս ջուկել, դասավորել այդ տուփի իրերը, բայց հիմա Այնային բոլորովին ուրիշ բան եր հարկավոր — նա մկրատն եր փնտռում:

Հրես, վերջապես, Փաթմա տատիկի մեծ, փայլուն մրկբատը: Այնան տուփը դրեց տեղը, վազեց պատուհանի մոտ և դուրս նայեց: Փաթմա տատիկը նստած եր իր սովորական տեղում: Այն ժամանակ Այնան շտապով հանեց զգեստը և փռեց ներքնակի վրա: Զգեստը ծածկեց ամբողջ ներքնակը:

— Յերկար զգեստը քայլելիս խանգարում ե, շնչում եր Այնան ինքն իրեն: — Կուլիզազեն ասաց. «Տես, ինչ կարճ ե Մայանեյի զգեստը»: Դե, հենց դրա համար ե, վոր Փաթմա տատիկը չարանում ե Մայանեյի վրա, բայց Մայանեն իսկի չի ել վախենում նրանից: Մայանեն նրա թուր հո չի:

Այնան գլուխը թեքեց դեպի ուսը և նայեց զգեստի փեշերին: Ինչքան կտրելու նա մկրատով գծեց սա շատ ե, քիչ ե:

— Ալլահը գիտի, իսկ Այնան չի իմանում: Ոգնիր, ալլահ, — հանկարծ շտապով ասաց Այնան և վատահ կերպով սկսեց կտրել:

Մկրատը բուլթ եր, իսկ Այնայի զգեստը շատ դիմացկուն: Նա շատ դանդաղ եր կտրում: Վայ, ինչքան ծուռն ե: Մի փոքր ել: Յեվ ահա վերջապես պատրաստ ե:

Այնան մկրատը պահեց ներքնակի տակ, վախենալով, վոր կարող են ներս գալ, և զգեստը հագավ: Վայ, սա ինչ ե: Կարծես թե սա Այնան չի, այլ ուղտի մի փոքրիկ ճուտ — այնքան յերկար ու բարակ են նրա վտաները: Մի վայրկյան նա սարսափեց: Սարսափ ու ամոթ զգաց: Ել ինչպե՞ս հիմա Այնան բակը գնա: Ինչպե՞ս տանի Զիլադին: Բացի ալդ, զգեստի փեշերը կարծես հավասար չեն: Մի կողմն ավելի յերկար ե, կարծես:

— Այնա, Այնա, — գոռաց բակից Փաթմա տատիկը: — Եդ ո՛ւր ես կտրել: Իմ մկրատը տուփի միջից հանիր, բեր:

Այնան պզպեց և կուչ յեկավ: Նա ուզեց թագնվել: Նայեց զգեստից կտրած կտորին: Նորից չկարել տեղը:

— Այնա, Այնա — բարկանում եր բակում Փաթմա տատիկը:

Ճար չկար: Այնան զգուշ հանեց մկրատը ներքնակի տակից, տխուր-տխուր նայեց մկրատին և գնաց բակը:

Այդպես քայլելը նրա համար անսովոր եր, անհարմար, և վտաները սառչում էյին: Այնան կուցած եր քայլում, վոր զգեստը մի քիչ յերկար յերևար:

— Եյ, Այնա, ո՛ւր ե քո զգեստը: Մոռացել ես, չես հագել, Այնա, — գոռաց հարևանի փոքրիկ աղջիկը:

— Եյ, Այնա, վայ, Այնա: Ո՛ւր ե քո զգեստը, Այնա, — ճվճվում էյին բակի բոլոր տղաներն ու աղջիկները: Յեվ նրանք բոլորը վազեցին Այնայի հետևից:

Փաթմա տատիկը նայեց Այնային: Վերմակ կարելու թելը խճճվել եր և նա ուշի-ուշով քանդում եր կապը:

Այնան մոտեցավ Փաթմա տատիկին ու մկրատը դրեց նրա ձեռքը:

— Ա՛ռ մկրատը, — ասաց նա:

Փաթմա տատիկը բարկացած եր, վոր թելը կապ եր ընկել, վոր ձերուլթյունից ցավում էյին վտաները, և նա դժգոհ եր ամեն բանից այս աշխարհում: Նա վերցրեց մկրատը և գլուխը բարձրացրեց, վոր մի քիչ գոռգոռա: Բայց յերբ նայեց Այնային, մկրատը վայր գցեց ձեռքից: Իսկ բերանը, վոր բաց եր արել մի քիչ գոռգոռալու՝ հենց իսկ բերանը, վոր բաց ել մնաց: Վերջապես նա ձեռքը մեկնեց Այնայի հյուսերին և դանդաղ հարցրեց:

— Վերտեղ ես կորցրել փեշերդ:

Մի վայրկյան միայն Այնան լռեց: Նա մտածեց. «Այ թե մեծ բերան ունի Փաթմա տատիկը, հա՛», ապա նա աշխատեց ժպտալ:

— Կտրել եմ:

Փաթմա տատիկը խեղդվում եր բարկուլթյունից:

— Եսպես լավ զգեստի փեշը կտրել ես: Վայ, յերևի Ալլահը աղջկա խելքը գլխից ստել ե: — Յեվ Փաթմա տա-

տիկի բարձրացած ձեռքը ցած իջավ — խելքը կորցրած աղջկա հյուսերից քաշքշել չի կարելի:

Այնան մնացել էր Ֆաթմա տատիկի յերեսին նայելիս, հանկարծ նա բոլորովին հեզ ու խոնարհ ասաց.

— Մոլլան է հրամայել:

— Մոլլան է հրամայել: Եդ ի՞նչ ես ասում, աղջիկ:

Այնան, թափ տարով իր փոքրիկ հյուսերը, մի անգամ ել կրկնեց.

— Մոլլան է հրամայել:

Դեպի ջրհորն էր գալիս Չեյնաբը:

— Ի՞նչ է պատահել, — հարցրեց Չեյնաբը և գետնին գրեց լաթերով լի մի զամբյուղ: — Ո՛ւր է Չփաղը:

— Ինձ է, — պատասխանեց Այնան: Ապա հանկարծ լաց յեղավ ու պզգեց: Ինչպէս կարողացավ նա այսպիսի սարսափելի բան ասել մոլլայի մասին: Նա ինքն էլ չգիտի, թե ինչպէս բերանից այդպիսի բան դուրս թռավ:

Իսկ Ֆաթմա տատիկը տարորինակ հայացքով նայում էր Այնային:

— Վայ, ալլահը խելքը գլխիցն առել է: Վեր կաց, Այնա: Այնան հնազանդ կերպով վեր կացավ:

— Յնդէլ է, — հարցրեց Չեյնաբը: — Ո՛ւմ խելքն է ցնդել: — Յե՛վ ապա հանկարծ թափահարեց ձեռները և հարձակվեց Այնայի վրա:

— Ալլահ, ալլահ: Եդ ի՞նչ ես արել դու քո զգեստը:

— Մոլլան է հրամայել, — կամացուկ կրկնեց Այնան:

— Մոլլան հրամայել է, վոր զգեստդ կտրեն: Ուրեմն ճիշտ է, ալլահը մոլլայի խելքը գլխից առել է: Վայ մեզ:

— Դե, չե, մոլլան բոլորովին առողջ է, միայն նա ասաց, թե հիմա պիտի կարճ զգեստ հագնել: Հետո մոլլան ասում է, «ասա մորդ, թող կատարի բոլորը, ինչ վոր հրամայում է մոլլան» — հանկարծ սկսեց ավելի վստահ կերպով ստել Այնան:

Ֆաթմա տատիկը շտապով հանեց իր ուլունքով քսակը: Նախ քան վորևէ բան ասելը, նա պիտի քիթը լցնի քթախոտով: Յե՛վ Չեյնաբն ու Այնան լուռ սպասում էին, մինչև վոր Ֆաթմա տատիկը փռշտար, վերջացներ:

Հաստիկ Լալան շորորալով անցնում էր բակով: Նա մի կաթսա յեր տանում դեպի ջրհորը: Կաթսայի մեջ զնգզընդում էր մի թիթեղյա տուփ, ավազով լցրած:

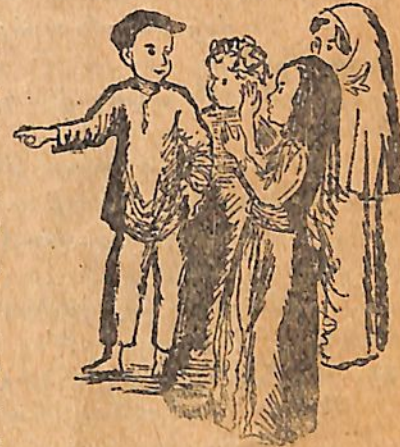
— Տես, — շնչաց Չեյնաբը, — մի սրա զգեստը տես: Մոլլան ինքն է հրամայել, վոր կտրեն:

— Մոլլան: — Իսկ Մայանեն վաղուց է արդեն մոլլայի կամքը կատարել, — խոճեմաբար ասաց Լալան, վոր Ֆաթման չբարկանա:

Ֆաթմա տատիկը վերջացրեց իր փռշտոցը:

— Փրկի՛ր, ալլահ: Մի ըիջ սուս կաց, Լալա: Դու ի՞նչ գործ ունես եստեղ, — ճչաց նա Այնայի վրա: — Կորի՛ր, կորի՛ր աչքիցս:

Այնան Ֆաթմա տատիկի «աչքից հեռացավ»: Նա նստեց տատիկի յետև: Նրա կողքին նստեցին նաև հարևանի փոքրիկ աղջիկը և մյուս բոլոր յերեսաները:

— Քանի վոր մոլլան ե հրամայել—մոլլայի և որենքի դեմ չես կարող գնալ:

— Վայ մուկ յեփվի քո կաթսայում, Լալա, — բարկացավ Ֆաթմա տատիկը, — ինչի՞ վրա յես ուրախանում: Միթե յես ասում եմ, թե մոլլային պիտի հակառակել: Յես ել եմ ասում, վոր մոլլայի և որենքի դեմ գնալ չես կարող: Միայն թե, թող աչքիս լույսը խավարի, բայց յես եսպես անշնորքութիւն չտեսնեմ: Գնա, Զեյնաբ, մոլլայի մոտ, մի լավ խոսիր նրա հետ, գուցե փոխի նա իր վորոշումը:

Այնան լսեց՝ «գնա մոլլայի մոտ» խոսքերը: Դադան գնա մոլլայի մոտ: Վայ, չի կարելի, վոր դադան գնա հետեղ:

— Ի՞նչ ես ասում, Ֆաթմա տատիկ. Մոլլան ասաց— «կարիք չկա, վոր մայրերը գան ետեղ»:

— Դու դեռ խոսում ես, անպիտան աղջիկ: Դու դեռ ետեղ ես:

— Դե վոր մոլլան ասել ե— ուրեմն ասել ե, — հանդարտ ասաց Լալան:

Նա արդեն ավազով մաքրում եր իր կաթսան և մտածում.

«Կարձ լինի զգեստը, թե յերկար, միթե դա միևնույնը չի, յեթե աղջիկը վազվզում ե փողոցում»:

Բայց նա չէր համարձակվում այդպես ասել: Ի՞նչ կասի Ֆաթմա տատիկը:

— Վայ, ես ի՞նչ դժվար ժամանակների յենք հասել, — հառաչեց Զեյնաբը: — Ի՞նչ արած, ժամանակները փոխվել են, յերևի ժամանակի հետ մոլլաներն ել են փոխվել:

Այնան նստեց մոր կողքին:

— Դադա, այ դադա, ինչո՞ւ յես վշտանում: Կուգես գնամ, փեշի կտորը բերեմ: Զե՞ վոր նրանից մի վարտիկ կարող ես կարել Զփլադի համար:

— Կորիք ետեղից, կորիք, — ճչաց Ֆաթմա տատիկը:

Այնան հանկարծ ուրախացավ: Դադան մոլլայի մոտ չի գնա, իսկ ինչ լավ ե վազվզել, յերբ յերկար զգեստի փոխարեն՝ տաք բամբին ե մեղմիկ խփում վոսներին և թփում ե, թե կանգնած ես ծովի մոտ:

ԲԱՆԸ ՀՈ ԱՐԿՂԵՐԸ ՉԻ՞

— Վայ, ալլահ, ալլահ. Զի կարող պատահել, վոր աղջիկն ետեղ կորած լինի: Ո՞վ կա եղտեղ:

Կինը կանգնած եր այն դռան առաջ, վորի վրա կախված եր ցուցանակը՝

ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ

Ցուցանակի տառերը խոշոր եյին և դույնդգույն:

— Ինչո՞ւ չես բաց անում դուռը, — ճչում եր կինը: — Կարծում ես հեշտ ե դուռ ծեծելը: Հո ձիու պայտ չեմ խփում:

Իսկ ընթերցարանում այդ ժամանակ ճվճվան Մայանեն վիճում եր Մանաֆի հետ:

— Յես ասում եմ, վոր պիտի դռան մոտ դնել: Ետեղ լավ չի:

— Յես ել ասում եմ, վոր ետեղ չի տեղավորվում, պիտի սղոցով մի փոքր կտրել, — տաքանում եր Մանաֆը: Պիտի շատ քիչ սղոցել:

— Վոչինչ ել պետք չի: Ա՛յ, եսպես: Դժվար հո չի:

Մայանեն մի քիչ քաշեց սեղանը:

— Դարակն ամբողջ ուժով ես կողմը հրիր: Ղափլան, արի ետեղ: Ի՞նչ ես կանգնել սիրամարզի պես:

Յեվ նրանք յերեքով միասին հրեցին դարակը, Դարակը ճռճոաց և շարժվեց տեղից:

— Պատրաստ ե, — ուրախանում եր Մայանեն: Հո դժվար չեր: Մեկ, յերկու — և պատրաստ ե:

— Դուռը ծեծում են, կարծես, — գալլերեցից լավեց Կուլիզադեյի ձայնը: Իմ ձեռները զբաղված են, յես չեմ կարող դուռը բաց անել:

— Այո, ծեծում են: Մանաֆը վազեց դուռը բանալու:

— Վայ, սպասիր, — ասաց Մայանեն ու վազեց դեպի Մանաֆը: — Սպասիր, դեռ բաց չանես, լսում ես:

— Ի՞նչ ե, վոր:

— Լսում ես: Դա կարծես մայրս ե:

Մանաֆը պզգեց:

— Մայրդ, — հարցրեց նա շշուկով: — Ինչո՞ւ մայրդ: Ի՞նչ ե պատահել է Բաց անեմ, թե՛ հարկավոր չի:

— Վայ, բաց չանես: Նա ինձ չի թողնում եստեղ գալ: Տուն կտանի: Ամբողջ հյուսերս կպոկի:

— Գրադարանապետ, էյ, արի եստեղ, — բարձր շշուկով ասաց Մանաֆը: — Մայանեյի մայրն է դուռը ծեծում: Մայանեյին է փնտռում: Տուրուզմփոցը կգցի:

Կուլիզադեն առանց շապկի, միայն տրուսիկով, ձեռները մինչև արմուկները ցեխոտ, գնաց Դափլանի յետևից: Հատակին, համարյա թե ուղիղ դռան տակ, պզզած եյին Մանաֆն ու Մայանեն: Մայանեն ձեռը սեղմել էր բերանին: Նա յերևի վախենում էր, թե հանկարծ բարձր կխոսի: Մանաֆը հոնքերը կիտած, բարկացած նայում էր Մայանեյին: Կուլիզադեն էլ պզզեց: Բոլորը լուռ՝ ականջ եյին դնում: Միայն Մայանեն էր կամացուկ շշնջում:

— Շ. շ. շ...

— Իեհ, — հարցրեց Դափլանը:

Մանաֆը համարձակ վեր թռավ տեղից և վազեց դեպի դուռը:

Յես իսկույն դուրս կանես նրան եստեղից:

— Ի՞նչ ես անում, Մանաֆ, — ասաց Կուլիզադեն: — Յեթե Մայանեն վախենում է, թող գնա գալլերեյան: Իսկ մորը պեաք է ներս թողնել:

— Յես բոլորովին էլ չեմ վախենում, — ասաց Մայանեն: — Նա սկզբումն է միայն մի քիչ գոռգոռում ու կըռվում: Բայց մի րոպե մտածելուց հետո ասաց. — բայց և այնպես ավելի լավ է, յես գնամ:

— Ո՞ւր է եստեղի գլխավորը: Դո՞ւ յես գլխավորը: Դո՞ւ յես վարիչը, — ճշարով ներս ընկավ Լալան: — Դու էլ ես եստեղ, Մանաֆ: Տանը մեկը չկա, վոր խանութ վազի, իսկ սա եստեղ վեր է ընկել: Ո՞ւր է գլխավորը:

Կուլիզադեն ժպտում էր: Յեխոտ ձեռները չռած՝ նրա գեմքից քրտինքի հետ ցեխաջուր էր ծորում, իսկ արուսիկը սոսինձի մեջ ամբողջովին կորած էր:

— Յես եմ գլխավորը:

— Վայ, ալլահ, ես ի՞նչ տեսակ գլխավոր ես նշանակել ես տանը: — Մի՞թե դու փոչինչ չունես հագնելու: Վորտեղ ես պահել Մայանեյին:

— Ի՞նչ ես ասում, Լալա, Մայանեն տանն է, վազվզում է բախում, — առաջ վազեց Դափլանը: — Յես եստեղից անցնում եյի, տեսա: Ինքս տեսա:

— Յես հս քեզ չեմ հարցնում: Դու գլխավոր ունես: Թող գլխավորը խոսի:

Սակայն Դափլանը լավ էր հասկանում, վոր գլխավորի համար շատ անհարմար է խոսել, յերբ ձեռներն այդ դրության մեջ են: Բացի այդ, Դափլանն այնքան էլ հույս չէր դնում գլխավորի վրա: Նա կարող է մատնել Մայանեյին: Կասի, թե չէ կարելի ստել, ինչպես վոր ասաց, թե պետք է ներս թողնել եղ հիմար Լալային: Դրա համար էլ Դափլանը կանգնել էր Կուլիզադեյի ու Լալայի միջև և, գլուխը ամբամբացնելով՝ համոզված խոսում էր:

— Այ, Լալա խանում, դու իսկի եսպես սենյակ տեսել ես: Մի լավ մտիկ արա, գուցե էլ յերբեք չտեսնես: Տեսնում ես՝ ինչքան գիրք կա: Դա շրջանն է ուղարկել մեզ:

Լալային դուր էր գալիս «շրջան» խոսքը: Կարծես, Դափլանը հասկացավ այդ: Լալային թվում էր, թե շրջանը մի մեծ թուրք է՝ յերկար մորուքով, թանգարժեք փափախով և դեղին կաշվե պորտֆելը՝ թևի տակ: Շրջանը գնում է ու կարգադրում ամեն տեղ: Յեվ հրես հիմա էլ ասում են, թե նա եստեղ է յեկել: Արդյոք սուտ չի խոսում եղ անպիտան տղան:

— Վայ, ալլահ, թող իմ որը սև լինի, յեթե շրջանն եսպես դատարկ բաներով զբաղվելիս լինի: Շրջանի գլխում ավելի կարևոր գործեր կան:

— Նատիբ, Լալա, — Մանաֆը մի աթոռ քաշեց նրա համար:

— Մեր հյուրն ես, — վրա բերեց Կուլիզադեն, վոր արդեն լվացվել էր և մազերը կարգի բերել:

Լալային այս հանգամանքը դուր յեկավ: Նա մեղմացավ, նայեց աթոռին և, ձեռքով լավ սրբելուց հետո՝ նստեց: Աթոռը զրված էր ուղիղ սենյակի մեջտեղը: Կուլիզադեն վերցրեց մի ուրիշ աթոռ և նստեց նրա դիմաց:

— Սուտ են, թե բակերը պիտի ման գաս և յերեխաներ հավաքես, — մի քիչ լռելուց հետո, ասաց Լալան:

— Ինչո՞ւ պիտի հավաքեմ: Իրենք կգան, յեթե ուզեն:

— Աստուծո՞ւն, թե նրանց ստիպում ես վատ գրքեր կարդալ:

— Ինչո՞ւ պիտի վատ գրքեր կարդալ,— նրա յեղանակով ասաց Կուլիզադեն: Իսկ Ղափլանը դարակից վերջրեց մի պատկերազարդ գիրք:

— Տես, Ղալան խանում, մի՞թե սա վատ գիրք ե: Տեսնո՞ւմ ես, սրանք վոչխարներ են, սա ել այգի յե: Թող, գրադարանապետ, յես հիմա ցույց կտամ, թե ինչքան վատն են մեր գրքերը,— տաքացավ Ղափլանը:

— Տեսնո՞ւմ ես, այգում վարդեր կան, սրանք ել կահաչներ են,— ասաց Մանաֆը:

Ղալան ամբողջապես ժպիտ դարձավ:

— Իմ ծաղիկները ինձ նման են: Չե՞ վոր նրա անունը Ղալա յեր, իսկ դա նշանակում է կահաչ,— «կահաչների փոռնջ» և նա միշտ համոզված էր, վոր ինքը նման է աշխարհի ամենալավ կահաչին:

Ղափլանը չվիճեց նրա հետ: Կուլիզադեն ժպտում էր: Հիմա Ղալան բոլորովին հանգստացել էր: Նա շատ հաստ էր, յերկար ժամանակ բարկանալ չէր կարող: Բակում յերեխաները նրան սիրում էին և քիչ էին վախենում նրանից: Ճիշտ է, նա շատ խիստ էր կովում, բայց յերկար չէր տևում: Ուղղակի պետք է նրա բարկացած ժամին՝ ձեռքը չընկնեյին: Բացի այդ, նա քիչ էր լինում տանը: Գնում էր ուրիշները համար վերմակ կարելու, յուր հալելու, սպիտակեղեն կարկատելու:

Ղալան հառաչեց: Իսկ գալլերեյում՝ դատարկ արկղերի յետև հստած էր Մայանեն:

— Ել չի գողգողում, գուցե դուրս կգաս,— շնջում էր Մանաֆը:

— Վայ, չե, հենց վոր ինձ տեսնի, նորից կգոռա:

— Հրես Մանաֆը գիտի՞ ամուսնուս սպանել են,— հառաչեց Ղալան: Մենակ Մայանեն է մնացել: Են ել Մանաֆի հայրն ինձ խելքից հանեց, թե աղջկանդ խորհրդային դպրոց տուր: Շուտով, ասում է, նա քեզ կարող է պահել: Իսկ հիմա չգիտես, թե եդ աղջիկը վնասեղ ե կորչում ամեն ոք:

Ղալան դժվարությամբ վեր կացավ տեղից և աթուղ մի կողմ դրեց:

— Դեհ, յես գնամ: Գլխավոր-ջան, աչքիս լույս, յերբ Մայանեն գա ետեղ, դուրս արա: Վայ, յերևի յես չեմ տեսնի են որը, յերբ Մայանեն պորտֆելով ման կգա:

Կուլիզադեն լուռ էր: Մանաֆը վազում էր դեպի դուռը. քանի շուտ է, թող գնա ես հաստ Լալա-խանումը, թե չե. ո՞վ գիտի, ինչ կսլատահի:

— Մայանե, Մայանե, շուտ արի,— վազեց նրա մոտ Ղափլանը: Բայց Մայանեն արդեն վազելով գալիս էր:

— Գնաց,— ուրախացած ճչում էր նա:

— Գնաց, գնաց,— թեթևացած սրտով հառաչեց Մանաֆը:

Իսկ Կուլիզադեն խճճում էր իր գանգուր մագերը:

— Վայ, ինչ վատ է, յերեխաներ:— Յեվ յերեխաները միանգամից լուցին:— Ճիշտ է, չե, վոր վատ է:

— Իսկ մի՞թե դժվար է արկղերի յետև մի քիչ նստել: Մի՞թե դժվար է,— կամացուկ ասաց Մայանեն:

— Ի՞նչ ես հիմար-հիմար խոսում,— նրա խոսքը կարեց Մանաֆը:— Կուլիզադեն ճիշտ է ասում: Բանը հո՞ արկղերը չի:

X.

ՈՅ, ԼԱԼԱ, ԵՆՏԵՂ ԲԵՋ ՄԻ ՈՏԱՐ ՍԱՐԴ Ե ՓՆՏՈՒՄ

— Դադա, եղբան շատ հյուսեր մի անի,— խնդրում էր Այնան:— Պետք է յերկու հատ լինի:

— Աղջկանն անվայել է յերկու հյուսեր անել: Ինչքան շատ հյուս լինի, աղջիկն այնքան ավելի հնազանդ կլինի: Մի՞թե դու եդ չգիտես,— ասում էր Զեյնաբը, սանրելով Այնայի կարճ մագերը:

— Խնդրում եմ, գադա: Վոչ վոր վեց հյուս չի անում: Զի կարելի վեց հյուս անել, յերբ կարճ զգեստ են հագնում: Զեյնաբը նայեց Այնայի զգեստին: Նրա համար արդեն սովորական էր դարձել: Զգեստի փեշն արդեն ծալված-կարված էր, և վորովհետև Այնան հավասար չէր կարելուստի կարելուց հետո ավելի յեր կարճացել:

Զեյնաբը չէր կարողանում յերկու հյուս անել: Յերկու հյուս, ինչպես անում են բոլոր անհավատ աղջիկները:

Բայց գուցե մուլան կհրամայի, վոր մազերը բոլորովին կտրեն, Ո՞վ կարող ե իմանալ, թե մուլան ինչ կցանկանա: Վայ, ալլահ, ինչքան համբերութիւն ե հարկավոր հիմա:

— Թող, դադա, ինքս կհյուսեմ,—ասաց Այնան, և Ձեյնաբը հառաչեց:

— Ի՞նչ արած, ինքդ հյուսիր, յեթե մայրդ քեզ չի կարողանում բավարարել:

— Ի՞նչ ես ասում, դադա: Ա՛յ, տես ինչքան լավ ե լինում:

Յե՛վ Այնան սկսեց արագ-արագ հյուսել իր կարճ մազերը, վորովհետև նա արդեն շատ անգամ եր այդ փորձել անկողին մտնելիս:

— Տեսա՞ր՝ ինչ շուտ յեղավ: Ավելի շուտ, քան թե վեց հյուս անելիս:

Ձեյնաբը ժպտաց: Շատ թույլ ժպտաց: Գուցե աղջիկն իրավացի յե, գուցե հնազանդ լինելու համար միանգամայն միևնույն ե, յերկու հյուս անել, թե վեց: Թող ազրի, թող ծիծաղի: Միայն թե Ֆաթմա տատիկը չբարկանա:

Իսկ Ֆաթմա տատիկը բարկանում եր, նա սովոր եր՝ առավտոն ամենից առաջ լինել ջրհորի մոտ: Նա ճշում եր, յերբ վորեք բան նրան դուր չեր գալիս: Նա սուբճը խմում եր ջրհորի մոտ և հանգիստ փռշտում եր այնքան, ինչքան սիրտն եր ուզում: Իսկ հիմա պատկառելի կանանց փոխարեն, հաճախ յերեխաներն են նստում ջրհորի մոտ: Յերբեմն ել ուրիշ բակերից են յերեխաներ հավաքվում— ծիծաղում են, կատակներ անում, վազում ու աղմկում: Յե՛վ Մանաֆը ամենքից ավելի բարձր ե գոռում: Կարելի յե կարծել, թե հասունացած տղամարդ ե: Թող, գոռա: Մի՞թե Ֆաթմա տատիկը յերբեք ասում ե. «Մուս կաց, Մանաֆ»: Բայց Մանաֆը խոսում ե: Այնան խոսում ե: Լալան ուրախանում ե: Ինչի՞ համար ե նա ուրախանում: Ամեն-բան, ասում են, թե մուլան ե հրամայել: Կարելի յե կարծել, թե տանը հայր չկա: Իսկ յերբ հայրը գալիս ե, կարծես՝ թե հայր չի, այլ իսկական փոխար: Փոխանակ կարգ ու կանոն պահպանելու, ծիծաղում ե յերեխաների հետ: «Ապրես, Այնան,— ասում ե,— վազվզիր, շուտով դարոց կգնաս՝ յերբ վոր փոխադրվենք բանվորական նոր ավանը»: Ամբողջ

կյանքը խճճել են, բոլոր տեղերը խառնել, ամեն բան գլխի վրա յեն շուտ տվել: Բայց ինչպե՞ս ե մուլան եսպիսի բաներ թույլ տալիս:

Այսպես եր մտածում Ֆաթմա տատիկը: Ահա նա յեկավ ջրհորի մոտ, իսկ նրա տեղն այն անախտան աղջիկը, Գյուլիզարն ե նստել:

— Ե՛յ, Գյուլիզար, մի՞թե դու ուրիշ տեղ չունես: Ինչո՞ւ յես նստել իմ բրդերի մոտ:

— Իսկ դու մի՞թե գնել ես ջրհորը, Ֆաթմա տատիկ,— հանկարծ լսեց Ֆաթման՝ Մանաֆի ձայնը:— Հո չես գնել:

Ֆաթմա-տատիկը նույնիսկ շփոթվեց, այնքան անսպասելի յեր: Իհարկե, նա ջրհորը չեր գնել: Ո՞վ ասաց, թե գնել ե:

— Կորի՛ր եստեղից, անախտան տղա, կորի՛ր: Վաղուց ե, ականջներդ անգործ են մնացել: Հրես հայրդ կգա...

Գյուլիզարը մի կողմ քաշվեց: Նա ժամանակ չունի Ֆաթմա-տատիկի հետ կովելու: Գեռ մի ամբողջ կապոց բուրդ կա քրքրելու:

Այնան նստած եր ջրհորի մյուս կողմը և նույնպես բուրդ եր քրքրում:

Ամառը վերջանում եր: Ամառվա ընթացքում հարկավոր եր բուրդը լվանալ և բոլոր վերմակները նորից կարել: Աշխատանքը շատ եր:

Մանաֆը սուլեց: Այդ նշանակում եր, վոր այսօր ընթերցարանում ժողով կա: Մանաֆը դեռևս քիչ եր խոսում Այնայի հետ և քիչ եր նկատում նրան: Բայց հիմա, յերբ Այնան հաճախ եր վազում ընթերցարան, և յերբ Կուլի-զարեն ասաց. «Ի՞նչ լավ քույրիկ ունես դու», Մանաֆը յերբեմն մտածում եր. «Չնայած Այնան փոքր ե, աղջիկ ե, բայց և այնպես Մայանեյից վատ չի»:

Այնան նայեց Մանաֆին և ծիծաղեց:

— Ե՛յ, յերեխաներ,— հանկարծ գոռաց Մանաֆը բարձր ձայնով,— Ե՛յ, ո՞վ ե խաղում:

Իսկույն բոլոր դռներից, պատուհաններից և դարպասի մոտից դուրս թափվեցին յերեխաները: Յերեխաների մի ամբողջ հոտ: Յեթե Մանաֆը գոռում ե, ուրեմն լավ խաղ կլինի: Յեթե Մանաֆը խաղում ե, կնշանակի շատ ուրախ կանցնի խաղը: Մանաֆն ամենից մեծն ե և սիրում ե յերբեմն բակում իրարանցում գցել:

Մոթալա, մոթալ,
Դերգի մոթալ,
Շիլ աթար,
Ղայմաղ զաթար:

— Յեկեք վիճակ գցենք, յերեխաներ,— դուռում եր Մա-
նաֆը:

Մոթալա, մոթալ...

Մանաֆը մնաց: Նա պիտի աչքերը փակի:
Յերեխաները ցրվեցին բակում, իսկ Այնան նստել ու
բուրդ եր քրքրում: Նա նեղանում եր, իհարկե: Նա ել եր
ուզում վազվզել, պանտոցիկ խաղալ: Դեռ ես Չփլաղն ել
եստեղ սկսեց հեծկտալ:

Այնան նայեց Ֆաթմա-տատիկին: Նա աչքերը փակ՝ հան-
գիստ նստած եր: Գուցե քնած ե:

Այն ժամանակ Այնան կամացուկ դուրս քաշեց բրդի
կապոցի տակից մի փաթեթ:

— Շ-շ-շ... Չփլաղ, սուս կաց...

Այնան բացեց փաթեթը: Դա մի գիրք եր: Այնան ըն-
թերցարանից եր վերցրել: Կուլիզադեն եր նրան թույլատրել:
Այնան բաց արեց գիրքը, ավելի հարմար նստեց: Չփլա-
ղին մոտ քաշեց և նորից նայեց Ֆաթմա տատիկին:

— Արի: նայենք: Չփլաղ: Բայց սուս կաց, թե չե
Ֆաթմա տատիկը գիրքը կելի:

Չփլաղը լավ եր հասկանում, թե իրենից ինչ ե պա-
հանջվում: Նա միայն ասաց.

— Դեհ, Այնա, շուտ ցույց տուր:

Այնան շատ անգամ եր նայել այս գրքի պատկերներին
և ամեն անգամ ավելի ու ավելի յեր հավանել:

— Այ, իշուկը վազում ե: Այ, մարդիկ են գալիս: Տես,
ինչպիսի ծերուկ ե, Չփլաղ, — ասում ե Այնան:

Յեվ Չփլաղը կռանալով գրքի վրա՝ մատները քսում
եր պատկերներին:

— Վայ, չեմ կարողանում իշուկին բռնել, Այնա: Վայ,
չեմ կարող, — հանկարծ լաց յեղավ Չփլաղը: Չի բռնվում
իշուկը: Այնա, վայ, չի բռնվում:

Յերեխաները վազում եյին ուղիղ դեպի Այնան:

— Ցույց տուր, Այնա, ցույց տուր:

— Տեսեք, ելի, յես հո չեմ ափսոսում:

— Տուր տեսնեմ, Այնա, տուր տեսնեմ:

— Չի կարելի, — լրջությամբ պատասխանեց Այնան:—

Չի կարելի:

— Կորեք, կորեք եստեղից: Վրտի տակ մի ընկնեք, —
Հանկարծ լսեց Այնան Լալայի ձայնը: Այնան շտապով
գիրքը ծախեց, բայց չկարողացավ թազցնել:

— Եղ վերտեղից ե, — հարցրեց Լալան:— Վերտեղից ե
գիրքը: Յեվ Լալան ել, Այնայի պես, նայեց Ֆաթմա-տա-
տիկին:

— Ցույց տուր, Այնա, — ասաց Լալան՝ նստելով յերե-
խաների կողքին:

Նա միանգամից այնքան շատ տեղ բռնեց, վոր ճնշեց
բոլոր յերեխաներին: Իսկ յերեխաները բարձրացան նրա
ճնկներին, ուսերին և բոլորովին ծածկեցին նրան:

— Ե՛յ, Լալա, — հանկարծ ճչաց Այնան:— Ե՛յ, Լալա,
արի եստեղ: — Բակով անցնում եր մյուս Լալան՝ Այնայի

փոքրիկ ընկերուհին: Մյուս Լալան նույնպես, բոլորին հրե-
լով հասավ Այնային, բայց նստելով նրա կողքին՝ շատ
փոքրիկ տեղ բռնեց:

Յերկու Լալան և բոլոր յերեխաներն սպասում էին,
մինչև վոր Այնան գիրքը բանար: Միանգամից լուռթյուն
տիրեց: Այնան զգուշ բաց արեց գիրքը, ուղիղ գրքի մեջ-
տեղը, ուր նկարված էին վառ-կարմիր կակաչներ — կա-
կաչների մի ամբողջ փունջ:

— Տեսե՞ք, — ասաց Այնան, — սրանք կակաչներ են:

— Ո՛ր, — ծիծաղեց մեծ Լալան, — ո՛ր, իհարկե կակաչներ
են: Յես — Լալա, դու — Լալա, գրքումն ել ուրիշ լալա: Ամ-
բողջ յերեք հատ Լալա: Ի՞նչ լավ է, չէ:

— Ա՛խ, ի՞նչ լավ է, ի՞նչ հետաքրքրական է: Ես գիրքը
Լալայի մասին ե գրված, — ասացին ուրախացած յերեխա-
ները:

Իսկ ինքը՝ մեծ Լալան հանկարծ դադարեց ծիծաղելուց:

— Վճրտեղից ե քեզ եզ գիրքը, — հարցրեց նա:

Այնան վոչինչ չկարողացավ պատասխանել: Մանաֆն
իսկ և իսկ հեքյաթի արջի նման հարձակվեց Լալայի, Այ-
նայի և յերեխաների վրա ու դուռաց, ինչքան կարող եր բարձր:

— Ո՛ր, Լալա, կտեղ քեզ մի ոտար մարդ ե փնտռում:

Լալան մոռացավ գրքի մասին: Նա սկսեց դես ու դեն
շարժվել, վոր տեղից բարձրանա: Նա յերեխաներին թափ
տվեց իր վրայից:

— Ի՞նչ մարդ է, ի՞նչ մարդ:

— Յերկար մորուքով:

Մանաֆ հնարեց այդ բոլորը, վորովհետև ամեն-ինչ
լսել եր և վախենում եր, թե հանկարծ Այնան կմատնի
ինքն իրեն:

XI.

ԻՍԿ ՎՈՐՏԵՂԻՅ ՓՈՔՐԻԿՆԵՐ ՃԱՐԵՆՔ

Այսոր նշանավոր որ ե ընթերցարանի հավար — պետք
ե փոքրիկների անկյուն սարքել: Այնան լավ չի հասկա-
նում, թե ինչ և այդ: Այսոր ել, ինչպես միշտ, նա ճանա-
պարհվեց դեպի մուլան, բայց մուլայի մոտ գնալու փոխա-
րեն ճանապարհին մտավ ընթերցարան:

Այնան արագ բարձրացավ սանդուխքով և ներս թռավ
սենյակ: Պատահանի մոտ նստած էին յերեխաները, Մա-
նաֆը, Դավանը, Մայանեն, Լալան և ելի մի քանի նոր
յերեխաներ:

— Իսկ վճրտեղից փոքրիկներ ճարենք, — հարցնում եր
Մայանեն: — Վճրտեղից: Մեր բակից վոչ վոքի չեն թողնի:

— Ինչ փոքրեր: Մեծերն ել մեզ մոտ քիչ են գալիս:

— Յես գիտեմ. դա յերեխ նրանից է, վոր հիմա ամառ
է, — ասաց Դավանը:

Նա հենց ինքն այսոր այնպես ցանկանում եր, փոխա-
նակ ընթերցարան գալու, ամբողջ որով գնալ ծովափ, թա-
փառել այնտեղ, լողանալ, արևի տակ մի քիչ պառկել՝ տա-
քացած քարերի վրա: Յերբեմն նա իսկապես վոր փախչում
եր և վերադառնում թարմացած, ուրախ, բայց մի քիչ
շփոթած, չնայած Կուլիզադեն գովում եր նրան դրա հա-
մար: Միայն Մանաֆն եր հայհոյում: Նա դեռ չեր կարո-
ղանում ներել Դավանին, վոր նա այն որը՝ յերեխաների
յետևից փախավ դեպի ծովը:

Այնան Լալայի հետ նստած եր մի աթոռի վրա: Այսոր
նրանք յերկուսն ել ամենևին չէին գնացել մուլայի մոտ:

— Դու վախենում ես, — կամացուկ հարցրեց Այնան:

— Վե՛չ, չեմ վախենում, — շնչում եր Լալան: — Միայն
մի քիչ եմ վախենում: Հանկարծ վորևե բան կպատահի:
Դադան կիմանա:

— Սակայն վճրտեղից մենք փոքրիկներ կճարենք, —
նորից հարցրեց Մայանեն:

— Հո անպայման մեր բակից չպետք է լինեն, — ասաց
Մանաֆը: —

— Տես, ինչքան փոքրիկներ են վազվզում, և վոչ վոք
ուշադրություն չի դարձնում նրանց վրա:

— Ե՛յ, Կուլիզադե, գրադարանապետ, — գոռաց Դավանը:
Վճրտեղից պիտի փոքրիկներ ճարենք:

— Ի՞նչ փոքրիկներ, — ասաց Կուլիզադեն գալլերեյից:

— Ինչպես թե: Իսկ ո՞ւմ հավար ես դու աթոռներ
սարքում:

Կուլիզադեն մտավ սենյակ: Չեւքին բռնած եր մուրճը,
իսկ ալանջի յետևն անց եր կացրել մի մատիտ, ինչպես անում
են հյուանները:

— Դուք յերևի ուզում եք այստեղ իսկական մանկապարտեզ դարձնել: Ինչո՞ւ պիտի մենք փնտոենք փոքրերին: Նրանք իրենք կգան:

— Ինչպե՞ս չե, կգան: Տեսնում ես, մեծերն ել քիչ են գալիս, — նորից փնթփնթաց Մանաֆը:

— Վոչինչ, — աչքերն ուրախ կկոցում եր Կուլիզադեն: — Ա՛յ, կատսես, աշնան դեմ մեզ մոտ նույնիսկ նեղվացք կլինի:

Իսկ Մանաֆը ցանկանում եր, վոր ընթերցարանն ու գալլերեյան հենց հիմա լցվեն յերեխաներով, վոր ճշան, աղմկեն և այնպես ուրախ լինի, ինչպես յերբեմն ուրախ թափահարում ես ձեռներդ՝ կատակով կովելու համար:

Յերեխաները գնացին գալլերեյան: Այնտեղ պատի յերկայնքով Կուլիզադեն մի ցածլիկ նստարան եր շինել:

— Սա կլինի սեղանը, այստեղ կդնենք գրքերն ու խաղալիքները: Ի՞նչու, ինչ վոր յերեկ գնել ենք, քարշ տուր եստեղ, Մանաֆ:

Մանաֆը բերեց թղթով փաթաթված մի մեծ կապոց:

— Յես բաց կանեմ, — կապոցից բռնեց Մայանեն: — Արի, Այնա, ինձ հետ: Դանակը տուր, Մանաֆ:

— Վայ, ինչ գեղեցիկ բաներ են, — ճչաց Այնան: Արանք մերն են:

— Փոքրիկների համար ե, — թավ ձայնով պատասխանեց Մանաֆը: — Դու հո փոքրիկ չես:

— Փոքրիկ չեմ, իհարկե, այլ միջակ: Յես խաղալու յեմ փոքրերի հետ: Այո՞, գրադարանապետ: Ասա, խընդրում եմ:

— Իհարկե, խաղալու յես:

Հայան արդեն վերցրել եր գնդակը, Մայանեն խորանարդիկներն եր շոկում, իսկ Այնան գեանին, փորի վրա պառկած, ամբողջ ուժով փչում եր ավտոմոբիլին:

— Թո՞ղ վազի:

— Ա՛յ քեզ աղջկա խելք, — չհամբերեց Մանաֆը: — Ախր, դու ի՞նչ ես հասկանում եսպես բաներից:

Յերևի Մանաֆն ինքը շատ եր ուզում վագեցնել ավտոմոբիլը: Նա վերցրեց, դես ու դեն շուռ տվեց, գննեց:

— Կուլիզադե, հիշո՞ւմ ես, ինչպե՞ս խանութում յես լարում եյի: — Հիշո՞ւմ ես, Կուլիզադե:

— Հիշում եմ: Շատ հեշտ ե: Ո՞ւր ե բանալին:

— Այնա, ո՞ւր ե բանալին, վո՞րտեղ գրիր:

— Յես չեմ վերցրել: Իսկի չեմ ել տեսել: Վո՞չ, տեսել եմ: Իսկույն կբերեմ:

Այնան վագեց դեպի դուռը, կուացավ և բանալին դուրս քաշեց անցքից:

— Հրես, — ասաց նա: Հրես այ, բանալի:

— Դեհ, հո սուտ չեմ ասում, թե աղջկա խելք ե, — բարկացավ Մանաֆը, իսկ Կուլիզադեն ծիծաղեց և սկսեց իր գրպանում փնտոել:

— Հրես բանալին յես ինքս եմ գցել եստեղ:

Այնան տեսավ մի բոլորովին, ուրիշ փոքրիկ բանալի:

— Վայ, ինչ հիմարն եմ յես, — ասաց նա և, բանալին բռնած, վագեց դեպի դուռը: — Սպասիր, առանց ինձ չլարես:

Կուլիզադեն լարեց ավտոմոբիլը: Մանաֆը պագեց և այտերն ուռեցրեց: Մայանեն թողեց իր խորանարդիկները:

— Մեկ, յերկու, յերեք:

Ավտոմոբիլը շարժվեց, ճկճկաց, սլացավ գալլերեյի յերկայնքով և թրխկոցով դիպավ պատին՝ ուղիղ նստարանի տակ: Մանաֆն իսկույն վերցրեց ավտոմոբիլը:

Շրթխկ-շրթխկ, — հանկարծ լավեց մի ինչ-վոր շրթխկոց: Հարևան սենյակումն ե, գուցե... Մանաֆը վագեց դեպի ընթերցարան, ավտոմոբիլը բաց չթողնելով ձեռքից: Նրա յետևից վագեցին Կուլիզադեն և բոլոր յերեխաները:

— Ի՞նչ ե պատահել: Վայ, ես ի՞նչ ե:

Պատուհանի ապակին փշրված եր, ձկների բանկան կոտրված, և ջուրը հոսում եր պատուհանում ու հատակին:

Կուլիզադեն վագեց դեպի պատուհանը: Մանաֆն ավտոն շարտեց յերեխաներից մեկի ձեռքը և սանդուխքով արագ սլացավ դեպի փողոց: Նա վագում եր խաղալիք ավտոյից ել արագ: Մի հարվածով նա բացեց յերկու դուռը միասին: Թվում եր, թե նա գիտեր, վոր այստեղ, փողոցի անկյունում հասնելու յեր նրանց՝ ուլքեր կոտրեցին ապակին:

Յե՛վ իսկապես ինչ-վոր մեկը փախչում եր: Ա՛յ, հիմա, իսկույն նրանք կանհետանան — յերևում են միայն կրուսիկները, թափահարվում շորերը:

Վազելիս Մանաֆը կռացավ և քար վերցեց, մի մեծ, կլոր քար: Մանաֆը յերևի ել չէր գիտակցում, թե ինչ էր անում: Նա միայն գոռում էր. «Ախ, Ղարաբաղի եղեր, անսպիտաններ: Մեր ապակիներն եք ջարդում»: Վազելով նա ձեռքը բարձրացրեց և առանց նշան բռնելու, քարը շարտեց:

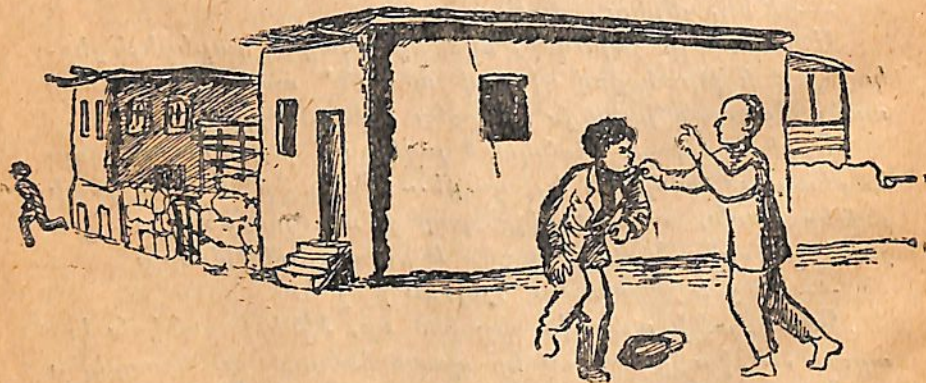
Փախչողներից մեկը ճչաց և վտար բռնեց:

— Ե՛յ, Ռահիմ: Դե մի սպասիր, ե, ելի դ՞ու յես: — Մանաֆը վազում էր ուղիղ նրա վրա: — Ի՞նչ ես ապակիները ջարդում: — և Մանաֆը բռնեց Ռահիմի ոձիքից:

— Իսկ դու ի՞նչ ես կովում, ինչպե՞ս ես համարձակվում:

Ռահիմը կանգնած էր մի վտտի վրա: Նա շփում էր խփված վտտը և ցավից կծկվում:

Մանաֆը, նրա ոձիքից բռնած՝ քաշում էր դեպի ընդերցարան:

— Գժվե՛լ ես, ի՞նչ ապակի, — բարձրաձայն լալիս էր Ռահիմը: — Յես վոչինչ չգիտեմ: Վայ, Մահմեդ, Մահմեդ, հիմա ինձ կսպանեն, — ճչաց նա հանկարծ, բայց Մահմեդի հետքն ել էր կորել:

— Վայ, վոտս: Վայ, չեմ կարողանում գալ, վոտս կոտրել ես: — Ռահիմը կանգ առավ, բայց Մանաֆը քարշ տվեց նրան, փտած սերկեպիլով լիքը պարկի պես: Ռահիմը կախ էր ընկնում, ուզում էր դուրս պրծնել նրա ձեռքից և ճվճվում էր:

Այն ժամանակ Մանաֆը նայեց նրան այնքան սարսափելի աչքերով, ինչքան վոր կարող էր և ասաց.

— Նայիր, տեսնո՞ւմ ես սուլիչը: Յեթե դու իսկույն ևեթ չգաս, յես միլիցիոններ կկանչեմ: — Իսկ ինքն իրեն մտածում էր. «Լավ ե, վոր վոչ վոք չկա մոտերքում»: Վորովհետև Մանաֆի վզից թելով կախված ևր այն սուլիչը, վորով նա Այնային ընթերցարան էր կանչում, կամ շոգեշարժ խաղալիս՝ սուլում: Յեվ, իհարկե, նրա սուլոցից յերբեք միլիցիոններն էր չեյին հավաքվում:

Իսկ Ռահիմը վախեցավ:

— Մանաֆ-Ջան, հոգուդ մատաղ, թող ինձ հենց հիմա ալլահը դժոխքն ուղարկի, յեթե ապակին յես եմ կոտրել: Հո յես չեյի, Մահմեդն էր: Յես նրան ասում եյի. «Ի՞նչու յես ուրիշի ապակիները ջարդում». իսկ նա չէր լսում: Թող, Մանաֆ: Կուզես մի արծաթ ուռբլի տամ:

Մանաֆը վոչինչ չասաց: Նա միայն նորից ուժով թափ տվեց Ռահիմին:

— Վայ, վոտս, վայ, վոտս: Յես հիմա կաթված կստանամ, — մոնչաց Ռահիմն իր ամբողջ կոկորդով:

Իսկ գրադարանում այդ ժամանակ յերեխաներն ու կուլիզադեն հավաքվել էյին ջարդված ակվարիումի շուրջը: Հատակին թպրտում էյին ձկնիկները — յերկու փոքրիկ, արծաթափայլ ձկնիկ:

— Վայ, գրադարանապետ, սա ի՞նչ դժբախտություն ե: Հիմա ի՞նչ անենք, — հեկեկում էր Այնան:

— Ծուտ մի թաս շուր բեր եստեղ, — առաջինն սթափվեց Մայանեն և սկսեց հատակից ձկնիկները հավաքել: — Դե, Այնա, շուտ արա, ի՞նչ ես ձայնդ գցեր:

— Ափսոս, ափսոս, — հեծկտում էր Այնան:

— Վայ, ափսոս, — ձայնակցում էր նրան Լալան:

Յեվ նրանք յերկուսով վազեցին թաս բերելու: Հենց այդ ըոպեյին սանդուխքի վրա վոտնաձայն լավեց և գոռգոռոց ընկավ: Կարծես թե մի խումբ մարդիկ էյին գալիս: Կուլիզադեն վազեց դեպի դուռը:

Մանաֆն էր Ռահիմին քարշ տալիս վերև: Նրանք արդեն հասել էյին սանդուխքի վերևի վերջին աստիճանին:

— Յես ենտեղ չեմ գնա, յես կուլիզադեյի մոտ չեմ

ուզում գնալ: Դու իրավունք չունես ինձ քաջըջելու, —
Ռահիմն աշխատում եր դուրս պրծնել Մանաֆի ձեռքից:

Նույն ըոպեյին մոտ վազեց Կուլիզադեն և բռնեց Ռահիմի թևից:

— Գնանք, գնանք, — բոլորովին հանգիստ, նույնիսկ, կարծես մի քիչ ժպտալով ասաց Կուլիզադեն:

Ռահիմը նայեց Կուլիզադեյին և ախ ու վախն սկսեց:

— Վայ, վոտս! Վայ, յես կաթված կտտանամ:

— Յերեխաներ, սա Ռահիմն ե: Ռահիմը ջարդեց ակվարիումը: Այ, եդ Ռահիմը, — ճչաց Մայանեն:

Հենց այդ ժամանակ սանդուխքի վրա նորից աղմուկ բարձրացավ: Ինչ-վոր մեկն արագ վազում եր սանդուխքով, ապա դուռը կամացուկ բացվեց, և շենքին յերևաց մի աղջիկ: Վոչ վոք, իհարկե, դռան կողմը չեր նայում: Բոլորն զբաղված էյին Ռահիմով: Իսկ աղջիկը կանգնած մտիկ եր անում: Իա Գյուլիզարն եր, այն Գյուլիզարը, վոր մի որ ջրհորի մոտ նստել եր Փաթմա տատիկի տեղը: Մայանեն առաջինը նկատեց Գյուլիզարին:

— Տես, գրադարանապետ, տեսեք, յերեխաներ, այ, Գյուլիզարն ե յեկել մեզ մոտ:

Բոլորը յետ նայեցին: Իսկ Գյուլիզարն արագ-արագ ասաց.

— Այնա, Չփլաղը կորել ե: Շուտ արա, վազիր տուն: Մայրդ ինձ ուղարկել ե մոլլայի մոտ՝ քո յետևից:

XII.

ԻՍԿ ԴՈՒ ՉԵՍ ՀԱՍԿԱՆՈՒՄ, ԻՆՉ Ե

Ջրհորի մոտ նստած եր Ջեյնաբը: Նա շրջել եր բոլոր հարևան բակերը, վազել եր նույնիսկ մինչև ծովը: Ամեն տեղ փնտռել եր Չփլաղին: Տղան չկար ու չկար:

Փաթման տատիկն ել եր նստած ջրհորի մոտ:

— Չփլաղը, հա Չփլաղը: Ի՞նչ ես դու ել դրա յետևից բարը գալիս: Հիվանդ լակոտ ե, լավ, ալմաստ չի, վոր կորչի, մի վախիլ:

Ջեյնաբը լուռ եր: Նա ծածկոցը քաշել եր գլխին: Այնային եր սպասում: Գուցե Չփլաղը նրա փեշից եր կպել, հետը գնացել:

Ջեյնաբն այդ որը գնացել եր Բիշլի — բանվորական նոր ավանը: Նա ամբողջ առավոտը տանը չեր: Բիշլիյում նա հնազանդ գնում եր ամուսնու յետևից, նայում եր նոր տներին, խանութում հերթ եր կանգնում: Հետո փաթաթվելով իր ծածկոցի մեջ, տրամվայ նստեց և տխուր մտածում եր, թե ինչի յե հարկավոր այս բոլորը, և թե ինչպես պիտի նա ապրի այդ նոր տանը, վորտեղ ջրհոր չկա, վորի մոտ կանայք հավաքվեն ու զրուցեն, վորտեղ բուրդ լվանալու տեղ չկա, և այնքան մարդ կա, այնքան աղմուկ:

— Ի՞նչ ես լուել փայլուն լուսնի նման, — փնթփնթում եր Փաթման: — Վայ, ինչ վատ ժամանակներ են հասել: Ո՞վ եր տեսել, վոր յերեխաներին այդքան ազատութուն տան: Ասում են՝ մոլլան եղպես ե ուզում: Մոլլան թող մի գա ու տեսնի, թե ինչ ե իր ուզածը:

Ջեյնաբը լուռ եր:

Նա ել շատ բանի չեր հավանում այն բոլորից, ինչ ուզում եր մոլլան: Բայց չէ՞ վոր նա սովոր եր հնազանդվել մոլլայի կամքին: Նա սովոր եր հնազանդվել ամուսնու կամքին, Փաթմա տատիկի կամքին: Յեվ չէ՞ վոր մինչև հիմա այստեղ այսպես են ապրել բոլոր կանայք: Այստեղ՝ հեռու մեծ քաղաքից, նավթի արդյունաբերութունից, ծովից: Այդպես ե յեղել միշտ: Տղամարդիկ գնացել են ցած մեծ քաղաքը՝ աշխատելու: Վոմանք աշխատում էյին նավթարդյունաբերության մեջ, վոմանք ել զանազան տեղերում: Ջեյնաբը լավ չեր իմանում, թե վորտեղ: Բայց նրանք գալիս էյին աշխատանքից, հարկավոր եր ճաշ պատրաստել նրանց համար: Հետո նրանք նարդի էյին խաղում և կամացուկ զրուցում, վորին կինը չեր համարձակվում մասնակցել: Իսկ յերեխաների մասին արդեն ավելորդ ե ասել. նրանց ձայնն այլևս չեր լսվում, յերբ տղամարդիկ տուն էյին վերադառնում:

Հիմա ամեն ինչ փոխվել ե:

Սակայն ինչ հոգատար ե իրենց մոլլան: Նա Չփլաղի համար գեղեցիկ նկաղներ ե ուղարկում՝ գրքերի մեջ գրած, և ինչքան աշխատասեր ե դարձել Այնան: Իհարկե, փոխվել են ժամանակները, և մոլլաներն ել բոլորովին ուրիշ տեսակ են հիմա: Պիտի ընտելանալ:

— Դադան, ուր ե Զփլաղը, — ճշարով բակն ընկավ Այնան:

Զեյնաբը յետ գցեց ծածկոցը:

— Ո՛ւր ե Զփլաղը, Այնան, ուր ե:

— Զգիտեմ, — պատասխանեց Այնան: — Յերբ յետ գնում եյի, նա ետեղ եր:

— Կգան՛վի յերեխան, ասեղ հո չի, վոր կորչի, — փրնթփրնթում եր Ֆաթմա տատիկը: Բայց Զեյնաբը որորում եր գլուխը:

— Փրկիր, ալլահ, վորորմիր: Ել վնրտեղ փնտռեմ: Ո՛ւր գնամ: Շուտով մուծը կրնկնի:

Այնան և Լալան կանգնած եյին Զեյնաբի առաջ: Զեյնաբը նորից ծածկոցը քաշեց գլխին:

— Մենք կգնանք, — ասաց Այնան:

Զեյնաբը վոչինչ չասաց: Աղջիկները մի քիչ ել կանգնեցին, հետո Լալան կամացուկ ասաց.

— Այնա, գնանք Կուլիզաղեյի մոտ: Գուցե նա կողնի: Ընթերցարանում Ռահիբը չկար արդեն, յերեխաները ցրվել եյին, և միայն Կուլիզաղեն ու Ղափլանն եյին զբաղված գրադարանների մոտ:

— Կուլիզաղե, գրադարանապետ, լսիր, Զփլաղը կորեղ ե: Ի՞նչ անենք:

— Ի՞նչ, — հարցրեց Կուլիզաղեն: — Ո՛վ ե կորել:

— Զփլաղը, սրա փոքրիկ յեղբայրը:

— Յես վոչինչ չեմ հասկանում: — Կուլիզաղեն մի բուռը մեխ լցրեց տուփի մեջ:

— Մոլլան ե արել, — հեծկլտաց Այնան և հանկարծ բարձր ձայնով լաց յեղավ:

— Մանաֆ, էյ, Մանաֆ, արի ետեղ: Մոլլան ի՞նչ ե արել:

Մանաֆը վոչինչ չպատասխանեց Կուլիզաղեյին: Նա միայն Այնային ասաց.

— Ի՞նչ ես ձենդ գցել: Հիշում ես, մի անգամ ել Զրփլաղը կորավ, հետո գտնվեց:

— Վնչ, հիմա չի գտնվի, ել չի գտնվի: Յես գիտեմ, — ասում եր Այնան և ավելի բարձր հեկեկում՝ կեղտոտ բռունցքներով դեմքը նախշելով:

— Բանն ինչո՞ւմն ե, բանն ինչո՞ւմն ե, Մանաֆ:

Մանաֆը մի փոքր շփոթվեց: Ինչպե՞ս այս բոլորը պատմել Կուլիզաղեյին: Ինչպե՞ս:

— Տեսնում ես, յեղբայրս կորել ե, — դանդաղ սկսեց նա, — իսկ Այնան կարծում ե, թե դրանով մոլլան ե պատժել իրեն:

— Մոլլան, ինչո՞ւ մոլլան, — վոչինչ չհասկացավ Կուլիզաղեն:

Մանաֆը բոլորովին շփոթվեց: Ախր, ինչպե՞ս պատմել դրա մասին: Այն ժամանակ Մայանեն մեջ ընկավ: Նա դժվար ընկերներին միշտ ոգնության եր հասնում:

— Ախր, գրադարանապետ, Այնան մոլլայի մոտ եր գնում, իսկ մենք նրան կանչեցինք ետեղ:

— Հետո:

— Դե կանչեցինք ետեղ, էլի:

Այնան դադարեց լաց լինել: Նա ականջ եր դնում Մայանեյին: Վնչ, Մայանեն բոլորովին այն չի ասում, բոլորովին: Նա հանկարծ բռնեց Կուլիզաղեյի ձեռքից:

— Ա՛յ, լսիր: Յես տանն ասում եմ, թե գնում եմ մոլլայի մոտ, բայց գալիս եմ ետեղ: Դադան կարծում ե, թե մոլլան ե ինձ գրքեր տալիս և չի բարկանում:

Կուլիզաղեն կարծես թե սկսում եր մի քիչ հասկանալ:

— Ուրեմն յես ձեր բակի մոլլան եմ յեղել: Այնպես չի:

— Զե, համարյա թե, — հանկարծ խոսեց Մանաֆը, յերբ ամենազլխավորն արդեն ասված եր: — Դիտե՛ս, եղ բոլորի պատճառը Ֆաթմա տատիկն ե...

Կուլիզաղեն հոնքերը կիտեց և սկսեց մագերը խճճել: Բարկանում ե նա, թե՛ ծիծաղում:

— Վնչ, դու չգիտես, թե մեր բակում ինչ տհաճ բան ե Ֆաթմա տատիկը, — շարունակեց Մանաֆը:

— Դու հասկանում ես, հասկանում ես, — ճշում եր Մայանեն:

Իսկ Այնան կանգնել և հերթով նայում եր բոլորին: Դեմքին քաված եր ձեռքերի կեղտն ու արցունքը, հյուսերը դես ու դեն եյին ցցվել: Նա սուսիկ-փուսիկ սպասում եր, թե հետո ինչ ե լինելու:

— Իսկ դու չե՞ս հասկանում, ի՞նչ ե: Մի՞թե չես հասկանում, — ջղայնանում եր Մայանեն: Ել ինչո՞ւ յես լռել: Կուլիզաղեն մի վայրկյան խիստ հայացրով նայեց Մա-

— Դադան, ուր ե Զփլաղը, — ճշարով բակն ընկավ Այնան:

Զեյնաբը յետ գցեց ծածկոցը:

— Ո՛ւր ե Զփլաղը, Այնան, ուր ե:

— Զգիտեմ, — պատասխանեց Այնան: — Յերբ յես գնում եյի, նա ետեղ եր:

— Կգտնվի յերեխան, ասեղ հո չի, վոր կորչի, — փրնթփրնթում եր Յաթմա տատիկը: Բայց Զեյնաբը որորում եր գլուխը:

— Փրկիր, ալլահ, վողորմիր: Ել վորտեղ փնտռեմ: Ո՛ւր գնամ: Շուտով մուծը կընկնի:

Այնան և Լալան կանգնած եյին Զեյնաբի առաջ: Զեյնաբը նորից ծածկոցը քաշեց գլխին:

— Մենք կգնանք, — ասաց Այնան:

Զեյնաբը վոչինչ չասաց: Աղջիկները մի քիչ ել կանգնեցին, հետո Լալան կամացուկ ասաց.

— Այնա, գնանք Կուլիզադեյի մոտ: Գուցե նա կոգնի:

Ընթերցարանում Ռահիբը չկար արգեն, յերեխաները ցրվել եյին, և միայն Կուլիզադեն ու Ղափլանն եյին զբաղված գրադարակների մոտ:

— Կուլիզադե, գրադարանապետ, լսիր, Զփլաղը կորել ե: Ի՞նչ անենք:

— Ի՞նչ, — հարցրեց Կուլիզադեն: — Ո՞վ ե կորել:

— Զփլաղը, սրա փոքրիկ յեղբայրը:

— Յես վոչինչ չեմ հասկանում: — Կուլիզադեն մի բուռը մեխ լցրեց տուփի մեջ:

— Մուլան ե արել, — հեծկլտաց Այնան և հանկարծ բարձր ձայնով լաց յեղավ:

— Մանաֆ, էյ, Մանաֆ, արի ետեղ: Մուլան ի՞նչ ե արել:

Մանաֆը վոչինչ չպատասխանեց Կուլիզադեյին: Նա միայն Այնային ասաց.

— Ի՞նչ ես ձենդ գցել: Հիշում ես, մի անգամ ել Զրփլաղը կորավ, հետո գտնվեց:

— Վոչ, հիմա չի գտնվի, ել չի գտնվի: Յես գիտեմ, — ասում եր Այնան և ավելի բարձր հեկեկում կեղտոտ բուռնցքներով դեմքը նախշելով:

— Բանն ինչո՞ւմն ե, բանն ինչո՞ւմն ե, Մանաֆ:

Մանաֆը մի փոքր շփոթվեց: Ինչպե՞ս այս բոլորը պատմել Կուլիզադեյին: Ինչպե՞ս:

— Տեսնում ես, յեղբայրս կորել ե, — դանդաղ սկսեց նա, — իսկ Այնան կարծում ե, թե դրանով մուլան ե պատժել իրեն:

— Մուլան, ինչո՞ւ մուլան, — վոչինչ չհասկացավ Կուլիզադեն:

Մանաֆը բոլորովին շփոթվեց: Ախր, ինչպե՞ս պատմել դրա մասին: Այն ժամանակ Մայանեն մեջ ընկավ: Նա դժվար ընկերներին միշտ ոգնության կը հասնում:

— Ախր, գրադարանապետ, Այնան մուլայի մոտ եր գնում, իսկ մենք նրան կանչեցինք ետեղ:

— Հետո:

— Դե կանչեցինք ետեղ, էլի:

Այնան դադարեց լաց լինել: Նա ականջ եր դնում Մայանեյին: Վոչ, Մայանեն բոլորովին այն չի ասում, բոլորովին: Նա հանկարծ բռնեց Կուլիզադեյի ձեռքից:

— Այ, լսիր: Յես տանն ասում եմ, թե գնում եմ մուլայի մոտ, բայց գալիս եմ ետեղ: Դադան կարծում ե, թե մուլան ե ինձ գրքեր տալիս և չի բարկանում:

Կուլիզադեն կարծես թե սկսում եր մի քիչ հասկանալ:

— Ուրեմն յես ձեր բակի մուլան եմ յեղել: Այնպես չի:

— Զե, համարյա թե, — հանկարծ խոսեց Մանաֆը, յերբ ամենագլխավորն արգեն ասված եր: — Գիտես, եղ բոլորի պատճառը Յաթմա տատիկն ե...

Կուլիզադեն հոնքերը կիտեց և սկսեց մագերը խճճել: Բարկանում ե նա, թե՞ ծիծաղում:

— Վայ, դու չգիտես, թե մեր բակում ինչ տհաճ բան ե Յաթմա տատիկը, — շարունակեց Մանաֆը:

— Դու հասկանում ես, հասկանում ես, — ճշում եր Մայանեն:

Իսկ Այնան կանգնել և հերթով նայում եր բոլորին: Դեմքին քաված եր ձեռքերի կեղտն ու արյունքը, հյուսերը դես ու դեն եյին ցցվել: Նա սուսիկ-փուսիկ սպասում եր, թե հետո ինչ ե լինելու:

— Իսկ դու չե՞ս հասկանում, ի՞նչ ե: Մի՞թե չես հասկանում, — ջղայնանում եր Մայանեն: Ել ինչո՞ւ յես լուր: Կուլիզադեն մի վայրկյան խիստ հայացքով նայեց Մա-

յանեյին, ապա հանկարծ ծիծաղեց: Այդ ինչ է, իսկապէս նա ծիծաղում է: Ծիծաղում է այդպիսի կարևոր բաների վրա: Յերևի այդպէս է, վորովհետև նա ծիծաղելով քաշեց Այնային իր մոտ և ասաց.

— Իսկ դու ինչո՞ւ յես լալիս:

Բայց չէ՞ վոր Այնան էլ չէր լալիս: Իսկ Կուլիզադէն նույնիսկ այդ չէր նկատել: Նա նորից կրկնեց.

— Ուրեմն յես ձեզ համար մոլլա՞ յեմ յեղել:

— Այն, մոլլա, — միանգամից պատասխանեցին յերեսաները և, իրար խոսքը կտրելով, միաժամանակ և՛ ծիծաղելով, և՛ լալով (վորովհետև Այնան նորից սկսել էր լաց լինել) նրանք պատմեցին Կուլիզադէյին՝ փոքրիկ Այնայի ամբողջ պատմութիւնը:

— Իսկ Ֆաթմա տատիկը միշտ ասում է. «Ինչ տարորինակ է հիմա դարձել մեր մոլլան»:

Բայց Այնան այնքան էլ գոհ չէր, վոր ծիծաղում են:

— Լո՛ր, լսի՛ր, գրադարանապետ, իսկ յեթե հանկարծ Չփլաղն իսկապէս չգտնվի: Հանկարծ, ճիշտ վոր չգտնվի, — և Այնան, հիշելով Չփլաղին, պատրաստվում էր նորից հեկեկալ:

— Բավական է, — ասաց Կուլիզադէն: — Հերիք է, տղերք: Գնանք Չփլաղին փնտոելու: Իսկ մնացածի մասին էլ հետո կխոսենք:

XIII.

ՎԱՅ, ՉՓԼԱՂ, ԴՈՒ ՎՈ՛ՆՅ ԸՆԿԱՐ ԵՍՏԵՂ

Չփլաղը դարպասից դուրս յեկավ: Դարպասի առաջ, մեկը մյուսի յետևից կանգնած էյին ուղտերը: Չփլաղը մոտեցավ առաջին ուղտին, կանգնեց ուղիղ նրա դնչի տակ և գլուխը բարձրացնելով ասաց, «Բարև՛ ձեզ, ուղտ»: Չփլաղը ծիծաղեց, վորովհետև նրան թվաց, թե ուղտը գլուխն իջեցնելով՝ նույնպէս ասաց, «Բարև՛, Չփլաղ»:

— Նոե-չոր-նոե, — մըթմըթաց ուղտապանը և շոյեց առաջին ուղտի պարանոցը: Ուղտն ավելի կռացրեց գլուխը, բայց հիմա արգեն վո՛չ Չփլաղի համար: Նա ինչ-վոր բան ասաց իր ուղտի լեզվով՝ վորը մի քիչ նման է ազգավի դառղառոցին, և գնաց:

Չփլաղը հառաչեց և կամաց-կամաց գնաց ուղտերի յետևից: Ուղտերը հասան փողոցի անկյունը: Չփլաղն էլ հասավ այնտեղ: Ուղտերն անցան մյուս փողոցը: Չփլաղը նույնպէս անցավ մյուս փողոցը: Բայց ուղտերն այնքան ուղիղ էյին գնում, վոր կարծես թելի վրա շարված լինեյին: Վո՛չ վոր այնպէս ուղիղ չի կարողանում քայլել, ինչպէս ուղտերը: Իսկ Չփլաղը որորվում էր իր ծուռտիկ վոտների վրա, բռնում էր քարերից, վայր ընկնում, զրննում էր այն քարերը, վորոնց վրա ընկնում էր և ամենին լաց չէր լինում: Նույնիսկ դուր էր գալիս նրան՝ պառկել քարերի վրա և նայել, թե ինչպէս էյին ուղտերի վոտները փոշի բարձրացնում:

Նա պառկել ու նայում էր: Ուղտերը գնում էյին մեկը մյուսի յետևից: Չփլաղը նայեց, նայեց և հանկարծ տեսավ, վոր ուղտերն էլ չկան: Նա վեր կացավ և գնաց այն կողմը, ուր ուղտերը գնացին, բայց ուղտերը չկային, իսկ Չփլաղը գնում էր ու գնում հանդարտ: Ծուռտով նա բոլորովին մոռացավ ուղտերի մասին: Ահա մի դարպաս, նման այն դարպասին, վորից Չփլաղը դուրս յեկավ քիչ առաջ: Դարպասի առաջ յերեսաներ կային, իսկ մի աղջիկ, իսկ և իսկ Այնայի նման, իշուկի պէս վազում էր փողոցով և նրա շայակին նստած էր մի ուրիշ աղջիկ — շատ փոքրիկ աղջիկ: Մեծ աղջիկն աքացի յե տալիս, իսկ փոքրիկը ծիծաղում է:

— Սրի, քեզ էլ շալակեմ, — ճչաց մեծ աղջիկը, յերբ տեսավ Չփլաղին: Յե՛վ Չփլաղը փաթաթվելով բարձրացավ մեծ աղջիկա շալակը, սկսեց քշել նրան ու ծիծաղել: Փոքրիկ աղջիկը վազում էր նրանց յետևից և նույնպէս ծիծաղում:

Հետո յեկավ մի պառավ կին, դադայի նման, Չնայած դադան՝ Չնայաբն այնքան էլ պառավ չէր, բայց Չփլաղին թվում էր, թե նա բոլորովին պառավ է: Կինը հարցրեց.

— Ո՛ւմ տղան էս: Դու ո՞ւմն էս:

— Այնայինն էմ — պատասխանեց Չփլաղը և ձեռքը մեկնեց դեպի հացը, վոր կինն ուղում էր բաժանել յերեսաներին:

— Միևնույնն է, թե ո՞ւմն էս. յերեսան յեթե ուտել է ուզում, պետք է տալ. — և կինը մի մեծ կտոր լավաջ կտրեց Չփլաղի համար:

Մածոն, մածոն,
Ո՞վ ե ուզում մածոն.

գոռում եր փողոցում մի ծերուկ: Չփլաղն ել գոռաց.
«Մածոն, մածոն»: Փոքրիկ աղջիկն ել գոռաց. «Մածոն,
մածոն»: Չփլաղը գնաց ծերուկի և իշուկի յետևից, իսկ
փոքրիկ աղջիկը փախավ իրենց բակը:

Մարից դեպի ցած՝ իշուկն սկսեց ավելի արագ վազել:
Տրբկ-տրբկ... խփվում էին սմբակները գետնին:

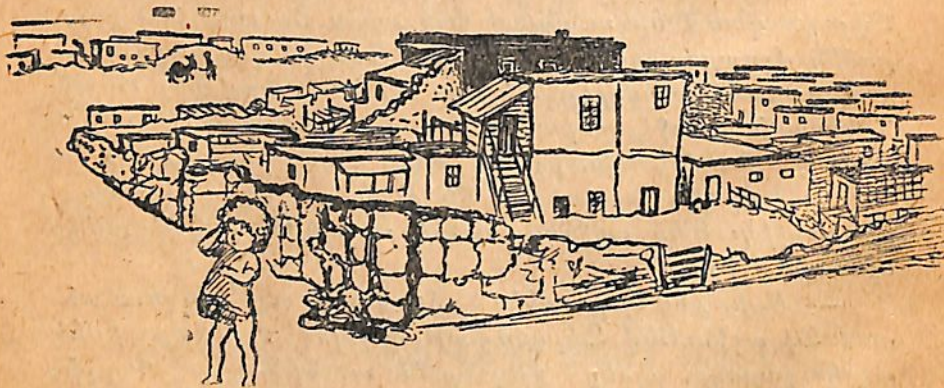
Ծերուկը վազում եր կողքից:

— Կանց, սպասիր մի քիչ: Դեհ, իշուկ ջան, դեհ,
սպասիր:

Բայց իշուկը չեր սպասում, իսկ ծերուկի ի՞նչ գործն
եր, թե ումն ե այդ ծուռտիկ վտանքով յերեխան:

Չփլաղն ելի մի քիչ վազեց և կանգ առավ:

Նրա մոտից զանազան մարդիկ էին անցնում:

Մորուքով տղամարդիկ՝ մեծ փափախով ու պորտֆելով,
կանայք՝ զամբյուղներով ու պայուսյակներով: Ետերը
չաղբայով փաթաթված էին, ինչպես դադան, մայթերի
վրա տկակում էին կանացի բարձր կրունկները, ճշում
էին փոքրիկ տղաները, զրնգում եր տրամվայր, աղմկում
էին ավտոնների շշակները, — այդ բոլորն ամենին նման
չեր այն փողոցին, վորտեղ Չփլաղն եր ապրում:

Չփլաղը կանգնել ու նայում եր: Վո՞չ վոք նրան չեր
նկատում: Չփլաղը հոգնեց կանգնելուց: Նա քաշվեց պատի
տակ և նստեց: Մի բանի րոպեից հետո Չփլաղն արդեն

խորը քնած եր: Բուպեներն անցնում էին նույնպես արագ,
ինչպես վազում էին մարդիկ: Անցնում էին ժամերը: Ան-
ցավ մի ժամ, գուցե յերկու, բայց գուցե և յերեք:

Չփլաղը դեռ քնած եր:

Անա արևն իջավ, մոտեցավ ծովին: Ծովում, համարյա
թե արևի մոտ, կանգնած եր նավը: Թվում եր, թե նա
կանգնած ե հեռու ծովում: Բայց իհարկե, նավը կանգնած
եր բոլորովին մոտիկ, ափի մոտ: Ծածանվում էին առա-
գաստները, պտտվելով վեր էին բարձրանում փոկերը,
տախտակամածի վրայով դես ու դեն էին վազում նավաս-
տիները: Եոգենավը թշշում եր, հառաչում, կոնչում: Հան-
կարծ նա զիլ սուլեց, ճչաց և մոնչաց: Այդ նշանակում
եր, — յեկանք, ընդունեցեք:

Այդ սուլոցից Չփլաղն արթնացավ: Յերկար ժամանակ
նա դեռ վոչինչ չեր կարողանում հասկանալ:

— Այնա, ուր ե Այնան: — Յեվ հրես ես ում վտանքն
են, ուղղիղ նրա դեմքի մոտ — դեղին տուֆլիներով՝ բարձր
կրունկների վրա: Յեվ հետո ելի վտանք, բայց բոքիկ: Ելի
նորից վտանք: Մի՞թե կարելի յե մի բան հասկանալ, յերբ
միայն վտանք ե տեսնում:

Չփլաղը պառկած եր գետնին, փռված, լավաշի կտորը
ձեռքին սեղմած և վտանքից բացի վոչինչ չեր տեսնում:
Վտանքն զգուշ անցնում էին Չփլաղի մոտից: Թո՞ղ քնի
փոքրիկ աղան:

Յեվ յերբ Չփլաղի վրայից անցավ մի մեծ սև կոշիկ,
Չփլաղը շուռ յեկավ փորի վրա և, չորս թաթի վրա կանգ-
նելով՝ տեսավ մեծ շոգենավ ծովի մեջ: Վտանքի կանգնելով
նա գնաց դեպի նավը: Նա գնում եր, գնում, բայց նախ
ամենևին նրան չեր մոտենում: Չփլաղն սկսեց բարձրա-
ձայն լալ: Սկզբում մի քիչ կամաց, իսկ հետո ավելի ու

ավելի բարձր: Մերթ գոռում եր նա, մերթ մեղմ ձայնով լայլս: Յերբեմն կանգնում էր ու իր լացին ալանջ դնում, իսկ յերբեմն լացը կտրում էր, վոր լավաշից մի քիչ կծի:

Այսպիսով Չփլաղը հասավ մի ինչ-վոր փողոց և կորցրեց նավը, վորովհետև մեծ տները ծածկեցին ծովը նրա աչքից: բայց դրա փոխարեն Չփլաղն անկյունում տեսավ կոշիկ մաքրողին: Նա կանգ առավ և լացը կտրեց: Կոշիկ մաքրողը նայեց Չփլաղին և ծիծաղեց:

— Ե՛յ, Չփլաղ, ի՞նչ ես ուզում,— հարցրեց նա:

Նա, իհարկե չգիտեր Չփլաղի անունը, բայց չէ՞ վոր չփլաղ՝ նշանակում է մերկ, տկուր: Իսկ Չփլաղն, իսկապես, վոր տկուր էր: Բացի փափախից և կարճիկ շապկից, վոշինչ չկար նրա հագին:

Չփլաղը մոտեցավ կոշիկ մաքրողին և պարզեց նրան լավաշի կտորը: Կոշիկ մաքրողը նորից ծիծաղեց:

— Դու կեր: Նստի՛ր եստեղ — ասաց նա ձեռքով ցույց տալով իր արկղը:

Չփլաղը նստեց և մատն զգույշ քսեց արկղին: Սկզբում՝ կողքից, հետո՝ վորտեղ վտան են դնում, հետո ել կռացավ ու նայեց արկղի տակ:

Կոշիկ մաքրողը մտերմաբար թեթև խփեց Չփլաղի մեջքին: Չփլաղը վոշինչ չէր ասում, բայց արդեն լաց ել չէր լինում: Նրան դուր էր գալիս կոշիկ մաքրողի կողքին այսպես նստելը:

— Ե՛յ, Յուսուֆ, — հանկարծ գոռաց կոշիկ մաքրողը: — Ե՛յ, Յուսուֆ, բեր՝ կոշիկներդ մաքրեմ: Հայելու նման կփայլեցնեմ:

Անցնում էր Յուսուֆն իր ուղտի հետ: Նա նայեց իր բորեկ վտաներին:

— Բարե՛, Մուստաֆա: Բեֆդ վճնց ե:

Կոշիկ մաքրող Մուստաֆան բաց արեց իր սպիտակ ատամները:

— Թ՛ող Յուսուֆի քեֆը վատ լինի, Մուստաֆայի քեֆը տեղն է: Ա՛յ, հրես ալլահը վորդի յե տվել:

— Ի՞նչ վորդի:

Մուստաֆան ցույց տվեց Չփլաղին: Յուսուֆը մի բոպե կանգ առավ:

— Ե՛յ, Ասլան, մտիկ արա, ես քո տղան չի՛:

Փողոցով՝ Յուսուֆից մի քիչ հեռու անցնում էին մի խումբ տղամարդիկ: Դրանք Բիշլիյում աշխատող բանվորներն էին, վոր աշխատանքից հետո վերադառնում էին տուն:

— Ի՞նչ տղա, — հարցրեց Ասլանը և հանկարծ տեսավ Չփլաղին:

Իսկ Չփլաղը նայում էր հորը և կարծես չէր ճանաչում նրան. այստեղ այնքան շատ՝ իրար նման բեռիներ կային: միատեսակ փափախներով և միատեսակ փոշոտ հագուստներով:

Յեվ յերբ հայրն ասաց. «Վ՛այ: Չփլաղ, դու վճնց ընկա՞ր եստեղ», միայն այն ժամանակ Չփլաղը ճանաչեց նրան, ճրչաց և ձեռները պարզեց: Հայրը գրկեց նրան:

Կոշիկ մաքրող Մուստաֆան բաց արեց սպիտակ ատամները:

— Ա՛յ քեզ դժբախտություն: Ալլահը մի անգամ ինձ վորդի ուղարկեց, են ել բոլորովին տկուր — չփլաղ:

— Ի՛եր, յերեսային դի՛ր ուղտի վրա, — ասաց Յուսուֆը — թող մի քիչ ման գա:

Չփլաղը թաթիկները պարզեց դեպի ուղտը: Իսկ ուղտը չորեց, վորովհետև Յուսուֆը թեթև խփեց նրա պարանոցին, և ասաց. «Նո՛հ-նո՛հ, Բիլբուլ, ոթուր»: Դա նշանակում է. «Նստի՛ր: Բիլբուլ»: Ապա Յուսուֆը խուրջինի իրերը բոլորը դրեց մի կողմում: Իսկ Չփլաղին նստեցրեց մյուս կողմում:

— Գնանք, — ասաց հայրը:

Իսկ Մուստաֆան գոռում էր նրանց յետևից:

— Յտեսություն, Չփլաղ, վորդիս, ելի՛ կգաս եստեղ:

XIV.

ՅՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ, ՅՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ ՄԻՆՉԵՎ ՎԱԼԸ

— ԴԵ՛հ, յես ամեն տեղ հայտնել եմ, — ընթերցարան մտավ Կուլիգադեն, — Չփլաղը շուտով կգտնվի:

Այնան, Լալան և Ղափլանը նստած էլին պատուհանում:

— Գուցե Մանաֆը գտնի նրան, — ասաց Ղափլանը: —

Նա հիմա պիտի գա:

Հափլանը գլուխը դուրս հանեց պատուհանից: Փողոցով անցնում եր Բիլբուլ ուղար, իսկ ուղտի յետևից գնում էին Յուսուֆն ու Ասլանը:

— Հայրդ ե գալիս—հրեց Այնային Հափլանը:

Այնան ցած թռավ պատուհանից: Հալան պատուհանից նայեց և հանկարծ ճչաց.

— Չփլաղը, աես: Չփլաղը: Ուղտով ե գալիս:

Այնան մոռացավ, վոր իր հայրն ե գալիս: Նա նորից թռավ պատուհանը և նույնպես ճչաց.

— Չփլաղը, Չփլաղը:

Խուրջինից դուրս եր ցցվել Չփլաղի գլուխը՝ մեծ փափախով: Նա լսեց իր անունը, ճանաչեց Այնայի ձայնը և, դեռ նրան չտեսած, մեղմիկ ձայնով, ուրախացած ասաց.

— Այնա, յես ուղտով գնում ես: Տես, Այնա:

Բայց Այնան չեր նայում: Նա արդեն սանդուխքով ցած եր վազում դեպի Չփլաղը:

— Դու սը եյիր կորել, — լալով ճչում եր Այնան, — Դու սը եյիր կորել:

Այնայի շուրջն էյին արդեն հավաքվել և Կուլիզադեն, և Հափլանը: Հալայի հետ: Բոլորը գոռում էյին, իրար խանգարում և ձեռները պարզում դեպի Չփլաղը:

— Ի՞նչ ե պատահել, — հարցրեց Ասլանը, — Ի՞նչ ե պատահել:

Նրան վո՛չ վոք չեր պատասխանում, իսկ նա կարծես թե բուրբուրում չզարմացավ, յերբ այստեղ հանդիպեց Այնային:

— Արի եստեղ: Չփլաղ, — ձեռները բարձրացրեց Այնան և Չփլաղը խուրջինում՝ բարձրացավ տեղից: Բիլբուլի կողմ մեջքը շարժվեց—հիմա իսկույն Չփլաղը կրնկիւ: Բայց ուղտը զգուշ չոքեց և նույնպես մի բան ասաց, յերգեց իր լեզվով, վորովհետև հո իզուր չէր, վոր Բիլբուլ էյին կանչում նրան, այսինքն՝ սոխակ:

Կուլիզադեն Չփլաղին հանեց խուրջինից:

— Ա, ո, վեցըլու, — ասաց նա Այնային: — Ուրեմն Չփլաղը սա՞ յե:

— Չփլաղն ե, իհարկե, Չփլաղն ե, — ծիծաղեց Այնան և մեջքը դեմ արավ Չփլաղին, իսկ Չփլաղն իր սովորական շարժումով կսլավ Այնայի մեջքին:

Ա, յ, հիմա իսկույն Այնան կվազի տուն: Ինչքան կառոց ե, արագ կվազի, կհասնի դադային ու կճչա. «Ա, ո քո Չփլաղին»:

Յեվ հանկարծ Այնան տեսնում ե, վոր բուրբուրին ել կարիք չկա տուն վազելու, վորովհետև հենց ինքը դադան և հաստիկի Հալան դիմավորում են նրան: Նրանք միասին գնում էյին մուլայի մոտ: «Գուցե կոզնի» մտածում եր Չեյնաբը:

— Վա՛յ, Չփլաղ, վա՛յ, բալես, — միայն այս ասաց Չեյնաբը և Այնայից խելով Չփլաղին, սեղմեց նրան իր կրծքին:

Չփլաղը թռչկոտում եր նրա գրկում, բարձրացնում եր գլուխը, իսկ փափախի տակից դուրս էյին ցցվել նրա մեծ-մեծ ալանջները:

Նա ասում եր.

— Յես ուղտ եմ նստել, դադա: Ո՛յ, դադա, լսիր ե, դադա:

Բայց դադան վոչինչ չեր լսում: Ժողովուրդը հավաքվեց նրանց շուրջը: Յուրաքանչյուրն ուզում եր իմանալ, թե ինչ ե պատահել, ինչու յես ուղտի շուրջը հավաքվել:

— Վոչինչ, վոչինչ չի պատահել: Փոքրիկ տղան կորել եր, գտնվեց, — ասաց Յուսուֆ: — Նոե-չոք-նոե, գնանք, Բիլբուլ:

Ուղտը լուրջ ու հպարտ առաջ ընթացավ փողոցով:

— Ի՞նչ ե պատահել, — նորից հարցրեց Ասլանը:

— Գնանք, գնանք ընթերցարան, կխոսենք: Յեվ բուրբուր գնացին ընթերցարան: Բուրբի հետ գնաց և Չեյնաբը:

— Նստեք, նստեք, մեզ մոտ աթոռներ շատ կան: Բուրբը նստեցին և Կուլիզադեն պատմեց Ասլանին՝ թե ընթերցարանի և թե Այնայի մասին:

Բուրբը լուռ լսում էյին, իսկ յերեխաներին թվում եր, թե Կուլիզադեն ուրիշ յերեխաների մասին ե պատմում—այնքան, վոր դուր եր գալիս նրանց այդ պատմումու թյունը:

Միայն Չեյնաբն եր, վոր կարծես չեր լսում: Նա որբում եր Չփլաղին: Սակայն, յերբ նա գրպանն եր գնում այն փողը, վոր մուլային պիտի տար, մի վայրկյան մտքում ասաց. «Ա, յ, հիմա փողն ել մեր գրպանում կմնա»:

Սյնան և Լալան, ինչպես միշտ, միասին նստած ելին
մի աթոռի վրա:

Սյնան փափսում եր Լալայի ականջին.

— Իսկ յեթե Չփլաղը չգտնվեր, ուրեմն մուլան եր
պատժեր:

Մանաֆը լսեց: Նա միշտ լսում եր ամեն-ինչ և՛ այն,
վոր պետք եր, և՛ այն, վոր պետք չեր:

— Յեթե իմ տատիկը մորուք ունենար, ուրեմն նա
պապիկ կլիներ, վնչ թե տատիկ,—ասաց Մանաֆը:

Սյնան պատկերացրեց Ֆաթմա տատիկին՝ յերկար մո-
լուքով, մինչև գետին հասած և ծիծաղեց: Լալան նույն-
պես ծիծաղեց: Չգիտես ինչու: Դափլանն էլ ծիծաղեց:
Իսկ նրանից հետո սկսեցին ծիծաղել և մյուսները: Պատ-
ճառ չկար: Ուղղակի ուրախ ելին բոլորը:

Իսկ պատուհանում քնած ելին ակվարիումի ձկնիկները:
Անկյունում՝ բարձր ձողի վրա դողդոջում ելին մեծ գրքի
նախշուն թերթերը: Հատակին փռված եր մեծ, դեղին
պլակատը և պատուհանից ներս ելին ընկել արևի վերջին
շողերը:

— Յտեսություն, — ասաց Կուլիզադեն: — Յտեսություն
մինչև վաղը:

Սյսպես վերջացավ փոքրիկ Սյնայի պատմությունը:
Դրանից հետո շատ տարիներ են անցել արդեն: Կուլիզա-
դեյի մոտ՝ ընթերցարանը բոլորովին ուրիշ յերեխաներ են
վազում: Յեվ վերջերս Չփլաղը, հենց ինքը, փոքրերի
համար անկյուն եր սարքել, բայց վնչ թե Կուլիզա-
դեյի մոտ, այլ այն նոր ընթերցարանում, վոր կառուցված
եր բանվորական նոր ավանում: Հենց այն ավանում, ուր
վաղուց եր արդեն տեղափոխվել Սյնան:

<< Ազգային գրադարան

NL0386760

ԳԻՆԸ 65 ԿՈՊ.

4488

Deja-Kasch
S. Simon

И. С. ШЕР
А Й Н А

АРМЕНГИЗ — ЭРИВАНЬ

891.715
Ը-51